

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΟΜΙΛΙΑΙ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Υ Π Ο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΤΣΙΡΙΑΝΑΗ, δ. Φ. Θ.

Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου τοῦ Ν.Υ.Υ.

ΕΙΣ Α Γ Ω Γ Η

I. Βιογραφία.

Ὁ Ἰσίδωρος Γλαβᾶς ἐγεννήθη εἰς Θεσσαλονίκην τὸ 1342. Ἐκάρη μοναχὸς τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1375, ἰνδικτ. 13ῃ, ἀλλάξας τὸ «κοσμικὸν» αὐτοῦ ὄνομα, Ἰωάννης, εἰς Ἰσίδωρον.¹ Τῇ 25ῃ Μαΐου 1380, ἰνδικτ. 3ῃ, χειροτονήθη εἰς Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Κων/πόλει, ἐνθα ὁ νέος ἱεράρχης ἀπετέλει μέλος τῆς Πατριαρχικῆς Συνόδου κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους ἐκείνου².

Μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν διεφώνησε πολλάκις μετὰ τοῦ Πατριάρχου Νείλου λόγῳ ὑπερμέτρων ἐπεμβάσεων αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἰσιδώρου. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1382 ὁ Ἰσίδωρος, τέλος, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τῆς ἑδρας αὐτοῦ, πλὴν ἡ παραίτησίς του δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ³. Οὕτω, βραδύτερον, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1384 καθρέθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, ἐπειδὴ λάθρα δῆθεν καὶ αὐτοβούλως ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις καὶ παρεδόθη ἐν τέλει εἰς χεῖρας αὐτῶν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1387:⁴ «προδότης γενόμενος τοῦ σώματος καὶ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ, ἅτινα εἰσὶν οἱ Χριστιανοί»⁵. Τὸ 1386 ἀπο-

1. *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), 16.

2. Miklosich-Müller, *Acta et Diplomata*, II, 6, 8, 10, 17, 19. πρ. R. J. Loenertz, *Revue des Études Byzantines*, VI (1948), 181.

3. Miklosich-Müller, μ. ν. ἔρ. 39. πρβλ. ἰδίᾳ L. Petit, *Échos d'Orient*, 5 (1901/2), 94. O. Tafrahi, *Thessalonique, des origines au quatorzième siècle*, 302.

4. Ν. Βέη, «Αἱ πασχάλιοι ἐπιγραφαὶ τοῦ ἀγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης καὶ ὁ μητροπολίτης αὐτῆς Ἰσίδωρος Γλαβᾶς» εἰς περ. *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 7 (1928/9), 145, no 5.

5. Miklosich-Müller, μ. ν. ἔρ. τόμ. II, σ. 85 ἐ.· πρβλ. Ἰσιδώρου ἐπιστ. πρὸς τὸν ἱερομόναχον Δοσίθεον Καραντηνόν, εἰς Σπ. Λάμπρου, *Νέος Ἑλληνομνημονίων*, τόμ. 9 (1912/3), σελ. 380.

κατεστάθη καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ἀλλὰ διέμεινεν ἐν Κων/πόλει μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ θέρους τοῦ 1389⁶. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς Θεσσαλονίκην πρὸ τῆς 26ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1393, ἔνθα καὶ παρέμεινεν, ὡς φαίνεται, μέχρι τοῦ θανάτου του, τῇ 11ῃ Ἰανουαρίου 1396⁷.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς του ἀπηύθυνεν ὁ Ἰσίδωρος δύο ὠραιότατας ἐγκυκλίους ἐπιστολάς πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς⁸. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ὁ Ἰσίδωρος προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ. Ἀπολογούμενος τονίζει τὸ σημεῖον ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀκουσίως ἐξ αἰτίας τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων, καθ' ὅτι οὔτε παραμένοντος μετ' αὐτῶν θὰ ἠδύναντο οἱ Θεσσαλονικεῖς νὰ ἀπαλλαχθοῦν τῶν δεινῶν, οὔτε καὶ ἀναχωροῦντος θὰ ἠῤῥάνοντο ταῦτα, καθὼς ἰσχυρίζεται⁹.

Ὡσαύτως, ἐν ταύταις ταῖς ἐπιστολαῖς, ἐκφράζει ζωνηρῶς ὁ Ἰσίδωρος τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ συμπάθειαν εἰς τὰ δεινὰ τῶν Θεσσαλονικέων, προτρέπων αὐτοὺς ὅπως παραμείνωσιν ἀλώβητοι καὶ ἀκραιφνεῖς εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ πάτριον αὐτῶν πίστιν, καὶ κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ Ἁπ. Παύλου¹⁰ «ὑποτάσσονται καὶ σέβωνται τοὺς ἰδίους αὐτῶν δεσπότας»¹¹.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ ὑπόσχεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν συνουσίᾳ πολιτικῶν ἀρχόντων, ἥδη καθ' ὁδὸν ὄντων πρὸς «τὸν μέγαν αὐθέντην», ἥτοι τὸν Ἰωάννην Ε'¹². Πάντως, ὁ Ἰσίδωρος διέμεινεν εἰς Κων/πολιν ἕως τοῦλάχιστον τὸ θέρους τοῦ 1389¹³. Ἡ Θεσσαλονίκη διετέλεσεν ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν μέχρι τοῦ 1404, ὅτε μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας (28 Ἰουλίου, 1402), Σουλεῖμν ὁ υἱὸς τοῦ Βεγιαζίτ Ι καὶ κυρίαρχος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐπανάδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ 7ου ὑπογραφείσης συνθήκης αὐτῶν, τὸ θέρους τοῦ 1403¹⁴.

6. G. Dennis, *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), 17, 94.

7. Αὐτόθι, σ. 18· πρβλ. τὴν ἐπιτάφιον ῥητορικὴν μονωδίαν τοῦ Ἰβάνγκου, εἰς E. Legrand, *Lettres de l'empereur Manuel Paléologue*, Paris, 1893, σελ. 105 ἐξ., καὶ N. Βέη, μ. ν. ἔρ., σ. 148-149.

8. Ἀμφότεραι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου, μ. ν. ἔρ., σ. 382-391.

9. Σπ. Λάμπρου, *Νέος Ἑλληνισμὸς*, 9 (1912-1913), σ. 383, παρ. 15-20.

10. Ρωμαίους, κεφ. 13, στ. 1.

11. Σπ. Λάμπρου, μ. ν. ἔρ., σ. 389-391.

12. Σπ. Λάμπρου, μ. ν. ἔρ., σ. 388, 8-11. Πρβλ. Β. Λαούρδα σχόλ. ἐν *Ἑλληνικά* 5 (1954), 78.

13. G. Dennis, *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), 17, 94.

14. *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), σ. 156. Ἀποστόλου E. Βακαλοπούλου, *Οἱ δημοσιευμέναι ὀμιλίαι τοῦ ἀρχιε-*

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσιδώρου πρὸς τινὰ ἱερομόναχον καὶ πνευματικὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὀνόματι Δοσίθεον Καραντηνόν, πληροφοροῦμεθα ὅτι καὶ ὁ Ἰσίδωρος συνεδέετο μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε', ἦτοι τοῦ Μανουήλ Β' τοῦ Παλαιολόγου¹⁵, ὅστις ἦτο διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης τὸ χρονικὸν διάστημα 1369-1370¹⁶.

Ὁ Ἰσίδωρος Γλαβᾶς ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμαᾶ,¹⁷ ἀναπτυχθεὶς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν καθοδήγησιν καὶ ἐπίβλεψιν τῶν «θεῖων ἀνδρῶν» καὶ μοναχῶν, οἵτινες ἐκαλοῦντο «Ἐανθόπουλοι» καὶ μεθ' ὧν συνεδέθη στενῶς, ὡς πνευματικῶν αὐτοῦ πατέρων¹⁸. Ἐζήσῃ δὲ εἰς μίαν ἐποχὴν καὶ εἰς ἓν περιβάλλον ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅτε ἤκμαζεν ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ θεολογικὴ κίνησις τῶν Ἠσυχαστῶν, ἡ Κλασσικὴ Φιλολογία καὶ ἡ κίνησις τῶν πολιτειολόγων. Κατὰ κακὴν, ὅμως, τύχην ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ σταδιοδρομία συνυφάνθη καὶ κατὰ πολὺ διεμορφώθη μετὰ τῆς δραματικῆς περιόδου τῆς πολιτορκίας καὶ τῆς πρὸς καιρὸν ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων (φθινόπωρον 1383-1404).

Αἱ συγγραφαὶ τοῦ Ἰσιδώρου, τόσον αἱ ὁμιλίας καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὅσον καὶ αἱ ἐπιστολαὶ του, ἀντανακλοῦν, ἔστω καὶ ἐμμέσως, ὅλας σχεδὸν τὰς τάσεις τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ προβληματολογίαν τῆς συγχρόνου αὐτοῦ Θεσσαλονίκης. Ἐν γένει, ὅμως, αἱ ὁμιλίας τοῦ Ἰσιδώρου δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν διὰ τὸν ἱστορικόν. Παρὰ δὲ τὸ ὅτι ἐμπεριέχουν οὐκ ὀλίγας νύξεις περὶ συγχρόνων αὐταῖς πολιτικοῖστορικῶν γεγονότων, σπανίως ἀσχολοῦνται μὲ ἀκριβεῖς λεπτομερείας. Δύναται, ἐν τούτοις, νὰ λεχθῆ ὅτι, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς σπανίας ταύτας περιπτώσεις, ὁ ἱεροκῆρυξ παρέχει σημαντικὰς ἱστορικὰς πληροφορίας. Βεβαίως, αἱ ὁμιλίας αὗται εἶναι κατ' ἐξοχὴν θεολογικοῦ καὶ δογματικοῦ περιεχομένου, ἀπεικονίζουσαι διὰ χρωμάτων ζωηρῶν τὴν περισπούδαστον πνευματικὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰσιδώρου, τὴν συγγραφικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, τὴν ἀμφιλαφεῖ θεολογικὴν αὐτοῦ μὀρφωσιν, καὶ τὴν εὐαίσθητον περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως συνείδησιν αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις, ἡ τοῦ Ἰσιδώρου γραφὴ εὐστόχως λίαν καὶ ἐπιτηδεῖως ποιεῖται χρῆσιν τῆς

πισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰσιδώρου ὡς ἱστορικὴ πηγὴ γιὰ τὴ γνῶσιν τῆς πρώτης τουρκοκρατίας στὴ Θεσσαλονίκη (1387-1403), «Μακεδονικά», τ. 4 (1955-1960), σ. 20-34.

15. Σπ. Λάμπρου, μ.ν. ξ.ρ., σ. 380, παρ. 9-11.

16. Κατὰ τὸν Ο. Tafrafi, *Thessalonique au quatorzième siècle*, σελ. 282 ἔξ. Πρβλ. Ν. Βέη, *Vizantijskij Vremennik*, 20 (1913/4), 312 ἔξῃς.

17. Κ. Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Literatur...*, τόμ. II, σελ. 175. Ἑλλην. μετάφρασις ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, τόμ. I, σελ. 350. Πρβλ. L. Petit, μ.ν. ξ.ρ., 5 (1901/2), σελ. 92. R. Guiland, *Correspondance de Nicéphore Grégoras*, Paris, 1927, σελ. 336.

18. «Παναγηρικὸς» εἰς τὸν ἀγ. Δημήτριον, ἔκδ. Β. Λαοῦρδα, Ἑλληνικά 5 (1954), 12.

ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καίτοι δὲν φθάνει εἰς τὸ ὕψος τοῦ Εὐσταθίου, τοῦ πρὸ δύο αἰώνων ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης χρηματίσαντος. Εὐρέως δὲ χρησιμοποιεῖ τὰ Κανονικὰ Βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Παραλλήλως, ὅμως, μεταχειρίζεται καὶ τὴν ἀπόκρυφον φιλολογίαν, καὶ κατὰ τὸν Ν. Βέην, «δὲν εἶναι σχεδὸν οὐδεμία ὑπερβολὴ τὸ λεχθέν, ὅτι ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὁμιλίαις τοῦ Ἰσιδώρου Γλαβᾶ ἀντικαθίσταται οὕτως εἰπεῖν τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν ἀποκρύφων βιβλίων»¹⁹.

Αἱ ὁμιλίας καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσιδώρου παρουσιάζουν αὐτὸν ὡς ἱεράρχην μεγάλης αὐταπαρνήσεως καὶ ποιμαντικῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ποίμνιον τοῦ Γέμου δὲ πατρικῶν νοθεσιῶν καὶ διδακτικῶν συμβουλῶν, καθὼς καὶ κοινωνικο-ῆθικῶν διδασκαλιῶν, παραμυθοῦνται καὶ ἐνθαρρύνουν τὰς κοινωνικὰς τάξεις τῆς Θεσσαλονίκης, αἱ ὁποῖαι ἐγόγγυζον ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν φεουδαλικῶν ἀρχηγῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰσιδῶρος κατακρίνει. Ψέγει δὲ ἐν αὐταῖς καὶ καταπολεμεῖ τὴν ἀκόρεστον πλεονεξίαν καὶ φιλοχρηματίαν καὶ ἰδίως τὴν τοκογλυφίαν ὡς καὶ ἄλλας κοινωνικὰς πληγὰς τῆς ἐποχῆς του. Ψέγει, ὡσαύτως, καθὼς ὁ Εὐστάθιος, τοὺς μοναχοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἐκ φιλαυτίας ἐγκατέλιπον τὰς Μονὰς τῆς μετανοίας των διὰ νὰ ἐπιδιώξουν θέσεις εἰς πόλεις καὶ βασιλικὰς αὐλὰς²⁰.

Κατὰ ταῦτα, ὁ Ἰσιδῶρος ἀναδεικνύεται διὰ τούτων ὡς εἷς λίαν εὐσυμπάθητος κοινωνικὸς διδάσκαλος καὶ ἀναμορφωτῆς.

Ἐκ τινος ἀξιοσημειώτου ἐγκωμιαστικῆς μονωδίας γραφείσης ὑπὸ τινος, ἄλλως ἀγνώστου, Ἰβάνγκου πληροφορούμεθα τὰ τῆς ἱεραποστολῆς ἰδίᾳ τοῦ Ἰσιδώρου εἰς Ἀσίαν, πιθανόν, ἵνα μεσολαβήσῃ παρὰ ταῖς Ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς ὑπὲρ βελτιώσεως τῶν ὄρων διαβιώσεως τῶν Θεσσαλονικέων κατὰ τὴν κατοχὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὸν Ἀπρίλιον 1387²¹. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ μονωδίᾳ, ὁ Ἰβάνγκος ἐκθειάζει τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν βαθεῖαν τοῦ Ἰσιδώρου ἀγάπην χάριν τοῦ ποιμνίου του, περιγράφει δὲ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἀντιξοότητας, τὰς ὁποίας συνήντησεν οὗτος ἐν Ἀσίᾳ. Ἐπίσης, ὁ Νομοφύλαξ Ἰωάννης Εὐγενικός εἰς τὸ Συνοδικὸν τῆς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης ὠραιότατα ἐκφράζει τὴν περὶ τοῦ Ἰσιδώρου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας τῶν Θεσσαλονικέων παρομοιάζων τοῦτον μὲ λαμπρὸν ἀστέρα καταυγάζοντα τὸ ποίμνιον αὐτοῦ διὰ τῶν καθημερινῶν του διδασκαλιῶν καὶ συμβουλῶν, διὰ τῆς ἀρετῆς του, τῆς πατρικῆς αὐτοθυσίας καὶ τῶν μακρῶν ταξειδίων του²².

19. Ν. Βέη, Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher 7 (1928/9), 151, no. 3.

20. Ο. Tafrahi, Thessalonique au quatorzième siècle, σελ. 73, 86 ἐξ., 99, 108, 116 ἐξ., 147.

21. Ἐκδ. Ε. Legrand, Lettres de l'empereur Manuel Paléologue, Paris, 1893, 105-108, ἰδιαιτέρως 107, 78-81. Πρβλ. τὰς παρατηρήσεις τοῦ Σ. Λάμπρου, ἐν μ. ν. ἔρ., σελ. 400 ἐξ., ὑπ. 5.

22. Ἐκδὸτ. V. Laurent, Échos d'Orient 32 (1933), no. 59, πρβλ. Leo

II. Ὑπόμνημα.

1) *Eis tēn Prōtēn 'Omiilian.*

Ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀμιλία αὕτη τοῦ Ἰσιδώρου ἐξεφωνήθη κατὰ τὴν ΣΤ' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ²³, ἐντὸς τοῦ διαστήματος 1380-1384, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ παρουσία τοῦ «βασιλέως» (fol. 11v), ἦτοι πιθανώτατα τοῦ Μανουὴλ Β'. Διεσώθη δὲ ἐν τῷ Codex Vaticanus Graecus 651 (fol. 2-15), ἔνθα ἀριθμεῖται ὡς ἡ πρώτη ὀμιλία ἐν ἀρχῇ τοῦ Βιβλίου II τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Ἰσιδώρου, καὶ ὡς εἰκοστὴ ὀγδόη ἐν σχέσει βεβαίως πρὸς τὰς προηγηθείσας ὀμιλίας τοῦ Ἰσιδώρου, τὰς περιεχομένας ἐν τῷ Βιβλίῳ I τοῦ Codex Parisinus Graecus 1192²⁴.

Ἡ ὀμιλία αὕτη, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδομένη ἐνταῦθα, ὡς κύριον θέμα ἔχει τὸ θαῦμα τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου θεραπείας τοῦ δαιμονιζομένου τῶν Γαδαρηνῶν. Χαρακτηρίζεται αὕτη ὑπὸ βαθείας θεολογικῆς ἐνοράσεως καὶ ἀκτινοβολούσης Ὁρθοδόξου πνευματικότητος, ἥτις ὑπενθυμίζει τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας καὶ Οἰκουμενικοὺς διδασκάλους τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνος.

Αἱ βασικαὶ ιδέαι τῆς παρουσίας ὀμιλίας συνδέονται μετὰ τῶν ἐξῆς θεμάτων: 1) τῆς ἐννοίας τῆς ἀμαρτίας, ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀμαρτίας ὡς πνευματικῆς αἰχμαλωσίας, αὐταπάτης, ὡς ἐπινοήσεως τοῦ δαίμονος καὶ ὡς παντελοῦς χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς τῆς πνευματικῆς καλλονῆς καὶ ζωῆς (fol. 2-3), 2) τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας (fol. 3v), 3) τῆς κενοδοξίας, (fol. 4), 4) τῆς ὑπερηφανείας καὶ φιλοδοξίας, (fol. 4v), 5) τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ὡς τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς τυραννίας καὶ τῆς κατοχῆς τοῦ διαβόλου καὶ ὡς ἐπανακτήσεως τῆς ἀθανασίας καὶ τοῦ πκραδείσου (fol. 5, 12)²⁵. Ἀξιοσημείωτος, ἰδιαιτέρως, τυγχάνει ἐνταῦθα ἡ θεολογικὴ ἐμβάθυνσις καὶ ἐπεξεργασία τοῦ Ἰσιδώρου περὶ τῆς Ἐνανθρωπήσεως ὡς τῆς ὑπάτης καὶ τελείας ἐκφράσεως τῆς πατρικῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ εὐσπλαγχνίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς πηγῆς δυνατότητος τῆς θεώσεως²⁶ αὐτοῦ ἐντὸς καὶ διὰ τοῦ παρόντος κόσμου (fols. 5v, 6)²⁷. Ἐν-
Allatius, *De Symeonum Scriptis*, Paris, 1664, σελ. 187, καὶ Σπ. Λάμπρου, μ.ν. ἔρ., σελ. 347.

23. Λουκ. 8,26-39.

24. H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, I, Paris, 1886, 259-260.

25. Πρβλ. Μ. Ἀθανασίου, Περὶ Ἐνανθρωπήσεως, 27, Ἐ.Π.Μ. 25, 141C. 24, Ἐ.Π.Μ. 25, 132C, αὐτόθι, στ. 141D, 112AB ἐξ., 113C. Ὡσαύτως ἴδε, Κ α τ ᾶ Ἀρειανῶν, 1, 48, Ἐ.Π.Μ. 26, 112. Πρβλ. Περὶ Ἐνανθρωπήσεως, 7-9, Ἐ.Π.Μ. 25, 108C-112.

26. Ἡ ιδέα τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς τοῦ βασικοῦ καὶ κυρίου σκοποῦ τῆς Ἐνανθρωπήσεως, ἀνεπτύχθη ἀρχικῶς καὶ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Εὐρηναίου, Κ α τ ᾶ Αἱρέσεων, IV, 34, 1, ἔιδ. Harvey, II, 213, ἀκολούθως δὲ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, κ.ἄ. Πρβλ. ἡμετ. μελέτη: Ἄ Η Θ. Ἐνσάρκωσις εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, ἐν «Γρηγ. Παλ.» 52 (1969) 506-515.

27. Πρβλ. Ρωμ. 1,20 ἐξ.

ταῦθα, ὡσαύτως, τονίζει τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπεροχὴν καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς λοιπῆς δημιουργίας, καθότι πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε χάριν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς πνευματικῆς τελειοποιήσεως τοῦ μόνου λογικοῦ δημιουργήματος Αὐτοῦ, τοῦ ἀνθρώπου (fol. 6), 6) τῶν θείων ἐντολῶν καὶ ἀρετῶν ὡς φαρμάκων καὶ ἀντιδότην κατὰ τῶν δαιμονικῶν δηλητηρίων καὶ ἀσθενειῶν καὶ ὡς ἀπλέτου φωτὸς τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς πρὸς καθαρὰν ἐνατένισιν καὶ θεωρίαν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἀληθινοῦ Φωτὸς (fols. 6v-7v). 7) Τῆς θείας ἐξουσίας καὶ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας (fols. 8-9), 8) τῆς φαυλότητος καὶ πλεονεξίας (fols. 9v, 12v), 9) τῆς σκοπιμότητος καὶ ἐννοίας τῶν πειρασμῶν (fols. 10-10v), 10) τῆς βαθείας ἐπιρροῆς τῶν παθῶν (fol. 11), 11) τῆς μεταμορφωτικῆς καὶ ἀναδημιουργικῆς δυνάμεως, καλλονῆς, γλυκύτητος καὶ ἑλξεως τῆς χριστιανικῆς ζωῆς (fols. 11-11v), καὶ 12) τῆς ἱεροσυλίας, πλεονεξίας, κλοπῆς καὶ ἀδικίας (fols. 12v-15).

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἔνδοθεν τῆς ὁμιλίας παρεχομένων πληροφοριῶν καὶ μαρτυριῶν, ἦτοι ὅτι : 1) παρίστατο ὁ «βασιλεὺς», (Μανουὴλ Β΄) ἐκφωνουμένης τῆς ὁμιλίας ταύτης (fol. 11v, 24), 2) ὁ Ἰσιδωρος ἐπιθυμεῖ καὶ παρακαλεῖ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ ὅπως χαρίσωσιν αὐτῷ «τὴν ἡσυχίαν» καὶ «τὴν ἀναχώρησιν», νομίζων ὅτι συγκατανεύει πρὸς τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς (fol. 12, σ. 3-4) καὶ 3) ὁ Ἰσιδωρος ποιεῖται νύξιν τῆς ἐπιτάσεως τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως κατὰ τῶν Θεσσαλονικέων ἐκδηλουμένης ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων διαρπαγῇ τῶν περιουσιῶν αὐτῶν (fol. 12v, σ. 9-10 ἐξ.), ἡ ὁμιλία αὕτη τοῦ Ἰσιδώρου ὄντος Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης (fol. 2,1) ἐξεφωνήθη κάποτε μεταξὺ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1384, ὅτε ἐπετιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Νείλου καὶ τῆς Συνόδου διότι ἐγκατέλειπε κυρίως τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ μετὰ τὴν 25ην Μαΐου 1380, ὅτε ἐχειροτονήθη εἰς Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ὡς ἐλέχθη. Ἐπὶ πλέον, «δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι ὁ Μανουὴλ Β΄ ἀνεχώρησεν ἐκ Κ/πόλεως καὶ ἀφίκετο εἰς Θεσσαλονίκην ὀλίγον τι πρὸ ἢ ὀλίγον τι μετὰ τὰς 2 Νοεμβρίου 1382, ὅτε ἀκριβῶς ὑπεγράφη ἡ Ἑλληνογενοατικὴ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ὀριστικῶς ἀπεμακρύνετο οὗτος ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου»²⁸.

Πρὸς καλυτέραν κατανόησιν τοῦ Ἰσιδώρου, ἐν γένει, δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1383²⁹ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1387 ἡ Θεσσαλονίκη ἐπολιορκήθη καὶ κατεῖχετο ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Τούρκου ὀπλαρχηγοῦ Χαῖραντίν-Πασᾶ³⁰. Ἡ κυριώτερα δὲ αἰτία τῆς ἀποτυχίας τοῦ Μανουὴλ

28. G. Dennis, *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), 59-60.

29. Τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου 1383, οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὰς Σέρρας — αὐτόθι, σ. 57.

30. Ἐκδ. Β. Λαοῦρδας, εἰς *Ἑ λ λ η ν ι κ ᾶ* 5 (1954), σ. 49, 14 ἐξ., Ὁμιλία ΙΙΙ (Νοεμβρίου 2, 1383).

καὶ τῆς πτώσεως τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τοὺς Τούρκους δέον νὰ ἀναζητηθῆ οὐχὶ τόσο εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅσον εἰς τὴν διαφωνίαν μᾶλλον καὶ τὴν ἔλλειψιν συνεργασίας τῶν Θεσσαλονικέων. Ἡ μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, φεουδαρχῶν καὶ πτωχῶν ἀπλῶν πολιτῶν, ἐπικρατοῦσα εἰσέτι ἐχθρότης ὑπῆρξε σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ Μανουὴλ πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κινδύνου. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κυδῶνη πρὸς τὸν Μανουὴλ ἀποτελοῦν ἰσχυρὰν μαρτυρίαν τῶν ἀνωμάτων πολιτικοκοινωνικῶν συνθηκῶν ἐν Θεσσαλονίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1383-1387³¹. Ὡσαύτως, αἱ ὁμιλίαι τοῦ ἡμετέρου Ἰσιδώρου παρουσιάζουν ἕνα κατάλογον ἀμαρτημάτων κατ' ἐλάχιστον μὲν ἀναφερομένων εἰς προσωπικὰς ἢ σαρκικὰς καταχρήσεις τοῦ ποιμνίου του, κατὰ τὸ μέγιστον ὅμως μέρος συνδεομένων μετὰ κοινωνικῶν ἢ δημοσίων πληγῶν καὶ καταχρήσεων, ὡς ἐ.π. τῆς πλεονεξίας, τοῦ μίσους, τῆς φιλαυτίας, τῆς κλοπῆς, δολιότητος, καὶ ἀδικίας, πάντα συμπτώματα κοινωνικῆς ἀνωμαλίας καὶ συγχύσεως³².

Μεγαλυτέρας ἴσως σημασίας εἶναι αἱ συχναὶ τοῦ Ἰσιδώρου προτροπαί, εἰς τε τὰς ὁμιλίαις καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, ἵνα πάντες ἐνωθῶσι καὶ συσπειρωθῶσι περὶ τοῦ βασιλέως ὑποτασσόμενοι αὐτῷ³³. Τόσον αἱ προτροπαὶ αὗται ὅσον καὶ αἱ ἐσκεμμένα αὐτοῦ προσπάθειαι ἵνα καταδείξῃ ὅτι ὁ ἐπαπειλούμενος κίνδυνος τῶν Τούρκων εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν δὲν ὠφείλετο εἰς τὴν πολιτικὴν τακτικὴν τοῦ Μανουὴλ, διαυγῶς καὶ ἐπικρῶς ἀποκαλύπτουν τὴν ὑφισταμένην ἐν Θεσσαλονίᾳ κοινωνικὴν τότε διαίρεσιν, φιλοκατηγορίαν καὶ ἔλλειψιν συνεργασίας³⁴.

Τὶ ρόλον διεδραμάτισεν ὁ Ἰσιδωρος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς. Πάντως, δύο σημεῖα εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ καλῶς γνωστά. Τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἡ περὶ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀπαλλοτριώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας διένεξις, εἰς ἣν ἀμφοτέροι, ὅ τε Ἰσιδωρος καὶ ὁ Μανουὴλ συνεπλάκησαν κατ' ἀνάγκην³⁵, τὸ δὲ δεύτερον ἡ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀναχώρησις τοῦ Ἰσιδώρου ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς ἔτους μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς πολιορκίας, τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1384³⁶.

31. G. Cammelli, *Démétrius Cydonès Correspondance*, Paris, 1930. R. J. Loenertz, *Les Recueils de Lettres de Démétrius Cydonès* (Studi e Testi 131, Città del Vaticano, 1947). Τοῦ αὐτοῦ, *Démétrius Cydonès Correspondance*, I (Studi e Testi 186, Città del Vaticano, 1956, περιλαμβανόν 131 ἐπιστολάς).

32. Βλ. παροῦσαν ὁμιλ., fols. 12v-14v. Πρβλ. Σ. Λάμπρου, μ. ν. ἔρ., σ. 349-351.

33. Fol. 12v, 6-7. Πρβλ. Λάμπρου, μ. ν. ἔρ., σ. 385, 20 ἔξ.

34. Ἐκδ. Β. Λαοῦρδας, Ὁμιλία Ι, ἐν περ. Ἐλληνικὰ 5 (1954), σ. 32, 9-13. Πρβλ. παροῦσαν ὁμιλίαν, fols. 12,5, 12v, 4-8.

35. Πρβλ. παροῦσαν ὁμιλίαν, fols. 13-14v.

36. *Orientalia Christiana Analecta*, 159 (1960), 89 ἔξ., 91.

Μεθ' ἱεροῦ ἀγανακτήσεως ἐπιτίθεται ὁ Ἰσιδώρος καθ' ὄλων ἐκείνων, οἵτινες ἐτόλμων νὰ κλέψωσι τι ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, καὶ δριμέως ψέγει τὴν ἱεροσυλίαν³⁷. Ὑπεραμύνεται μετὰ μεγίστης ἐκφραστικότητος τῆς ἱερότητος, καὶ τοῦ ἀπολύτως ἀπαραβιάστου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰδιοκτησίας καὶ «τῶν ἀναθημάτων τῶν ἱερῶν», ὑπογραμμίζει δὲ τὴν βαθυτέραν καὶ ὑψηλοτέραν ἔννοιαν τούτων συμπαραβάλλον ταῦτα μὲ τὴν ἰδιωτικὴν κοσμικὴν περιουσίαν καὶ τονίζων τὴν ὑψηλοτέραν σπουδαιότητα τῆς θείας κρίσεως καὶ δικαιοσύνης κατὰ τῶν ἱεροσύλων (fol. 14v, σ. 18-22). Εἰς τὴν ἔνστασιν ὅτι ἡ δήμευσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων ἦτο ἐπιβεβλημένη διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, ὁ ἱεράρχης ἀντιτείνει ὅτι ἡ μοναδικὴ δύναμις καὶ ἐλπίς τῶν Θεσσαλονικέων ἀπόκειται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι διὰ τῆς δημεύσεως τῶν εἰς Αὐτὸν ἀνηκόντων ἀποδεικνύονται ἀνευλαβεῖς, ἀσεβεῖς, προδόται καὶ ἄπιστοι³⁸, οὕτως ὥστε νὰ διαθέτουν τὸν Θεὸν ἐχθρικῶς μᾶλλον πρὸς αὐτοὺς ἢ φιλικῶς³⁹.

Τέλος, εἰς τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ὁ Ἰσιδώρος ἀκολουθεῖ τὴν συνήθη βυζαντινὴν γραμμὴν σκέψεως, ἀποδίδων τὰς ἀντιξοότητας τῶν Θεσσαλονικέων εἰς τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, συγκεκριμένως εἰς τὴν ἀδικίαν, ἔλλειψιν φιλανθρωπίας, ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ συνεργασίας, σεβασμοῦ καὶ ὑπακοῆς εἰς τὸν βασιλέα, καὶ εἰς τὴν κλοπὴν καὶ ἱεροσυλίαν⁴⁰.

2) Εἰς τὴν Δευτέραν Ὅμιλίαν.

Ἡ ὁμιλία αὕτη τοῦ Ἰσιδώρου ἐξεφωνήθη τὴν Κυριακὴν μετὰ τὰ Φῶτα. Κύριον θέμα αὐτῆς εἶναι ἡ παράδοσις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, εἰς χεῖρας τοῦ Ἡρώδου⁴¹. Διασφάζεται ἐν τῷ Codex Vaticanus Graecus 651 (fols. 97v-109r), ἔνθα ἀριθμεῖται ὡς 9η εἰς τὸ Βιβλίον II τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἰσιδώρου καὶ 36η εἰς τὸ χειρόγραφον, ἐν σχέσει ἀσφαλῶς πρὸς τὰς προηγηθείσας ὁμιλίας τοῦ Ἰσιδώρου, τὰς περιεχομένας ἐν τῷ Βιβλίῳ I τοῦ Codex Parisinus Graecus 1192⁴².

Ὡς ἡ προηγουμένη οὕτω καὶ ἡ ὁμιλία αὕτη παρουσιάζει μέγα θεολογι-

37. Fol. 14v, 11-22. Πρβλ. VATICANUS GRAECUS 651, fol. 40v, δανεισθὲν ἐκ G. Dennis, μ.ν. ξρ., σελ. 89.

38. Fols. 14v, 22-15, 13.

39. Σπ. Λάμπρου μ.ν. ξρ., σελ. 350, 27. VATICANUS GRAECUS 651, fols. 41-41v.

40. Fol. 12v, 4-15, fol. 13, 11-17. Πρβλ. CODEX PARISINUS GRAECUS 1192, fols. 282, 302, 312. Ἐκδ. Β. Λκούρδης, Ἐλ λ η ν ι κ ἄ 4 (1953), σ. 392, 20-25 ἐξ. «Ὅμιλία περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῶν παιδῶν κατὰ τὸ τοῦ ἀμφοῦ ἐπίταγμα καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως...»

41. Ματθ. 4, 12-17.

42. H. Omont, Inventaire sommaire des manuscrits grecques de la Bibliothèque Nationale, I, Paris, 1886, 259-260.

κὸν ἐνδιαφέρον καὶ διαπνέεται ὑπὸ βαθείας Ὁρθοδόξου πνευματικότητος, ὑπενθυμίζουσα τοὺς μεγάλους Πατέρας καὶ Θεολόγους τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνος, Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν, Μ. Βασίλειον, Ἅγιον Ἀθανάσιον, κ.ἄ.

Αἱ βασικαὶ διδασκαλίαι τῆς παρουσίας ὁμιλίας δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς κατωτέρω: 1) Τὸ ἠθικὸν χρέος καὶ καθήκον τοῦ ἀνθρώπου τῆς αὐτοαμύνης καὶ ὑπερασπίσεως τῆς ζωῆς του, πάση δυνάμει, καὶ τῆς μὴ ἐκθέσεως ἑαυτοῦ ἀσέφως καὶ ἀπερισκέπτως εἰς προσδοκωμένους ἢ προφανεῖς κινδύνους (fols. 97v-98r), 2) ἡ παντογνωσία καὶ παντοδυναμία τοῦ Κυρίου (fol. 98r), ἡ σύνεσις καὶ φρόνησις τοῦ Κυρίου (fol. 99r), 3) ἡ ἰδέα τῆς ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλο μέρος μεταβάσεως εἰς περίστασιν προφανοῦς κινδύνου καὶ βλάβης τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς (fol. 99v), 4) ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ἐθνικῶν καὶ ἡ ἀχαριστία τῶν Ἰουδαίων (fol. 100r), 5) ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων: Καπερναοὺμ, Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ καὶ ἡ εἰδικὴ ἀποστολὴ καὶ τιμὴ τῶν Ἐθνικῶν μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν αὐτῶν (fol. 101r), 6) τὸ ἀπαράβλητον πνευματικὸν κέρδος, ὅπερ ἐξασφαλίζει ὁ ἐπανάγων τὸν ἀδελφὸν συνάνθρωπον εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας (fols. 101v-102r), 7) ἡ σπουδαιότης καὶ προτεραιότης τοῦ προσωπικοῦ ἠθικοῦ βιώματος καὶ παραδείγματος τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτου ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας ψυχῶν καὶ ἡ ἔννοια τῆς ποιμαντικῆς κλήσεως (fol. 102r), 8) ἡ Χριστολογικὴ προφητεία τοῦ Ἡσαίου ὡς ἀλάθητον κριτήριον καὶ μαρτύριον τῆς θεοπνευστίας αὐτοῦ καὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ (fols 102v-103v), 9) ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαίου περὶ τῆς προσελεύσεως τῶν Ἐθνικῶν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν (fols. 104r-105r), 10) τὸ κοινὸν κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ περὶ μετανοίας καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (fols. 105v-106v), 11) ἡ πνευματικὴ ἔννοια τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνώσεως ἡμῶν (fols. 106v-107r), 12) ὁ πρωτεύων ρόλος τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας ἐν τῇ ἀποκτήσει καὶ διαφυλάξει τῆς ἐκ τοῦ Βαπτίσματος Θείας Χάριτος (fol. 107v), 13) ἡ ἐκ τοῦ Βαπτίσματος Χάρις εἶναι ὄντως ἐνεργὸς καὶ ὠφέλιμος μόνον ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ προσωπικῆς ἀγιότητος καὶ πνευματικότητος (fols. 108r-108v), 14) ἡ Μοναχικὴ πνευματικότης: γαλήνη πνεύματος, λιτότης εἰς φαγητά, ἐγκράτεια, ἀκτημοσύνη, ταπείνωσις, ἀδιάκοπος ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, μῖσος κατὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῶν φαύλων ἡδονῶν (fols. 108v-109r).

Σελίδες τινὲς τῆς ὁμιλίας ταύτης παρουσιάζουν τὸν Ἰσιδώρον βαθὺν γνώστην καὶ ἀνατόμον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτήρος, διὸ καὶ ἐνέχουν ἰδιάζουσαν σημασίαν καὶ ἐξέχουσαν μορφωτικὴν καὶ θεολογικὴν ἀξίαν (fols. 98v-99r, 99v, 101v, 102r, 103r, 106r, 103v, 107v). Πρὸς τούτοις, αἱ συχνόταται φυσικαὶ παρομοιώσεις καὶ εἰκόνες τοῦ Ἰσιδώρου (fols. 100v, 104r, 105r, 106r, 107r, 107v, 108r, 108v) εἶναι ὠραιόταται καὶ ἀναζωογονοῦν

τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου ἢ τοῦ ἀκροατοῦ ἐκ τῆς συνεχοῦς θεολογικῆς ἐντάσεως, καθιστοῦν δὲ τὰς θεολογικάς του ιδέας διαυγεστέρας καὶ εὐληπτοτέρας.

Ἄτυχῶς δὲν ἔχομεν ἐκ τοῦ κειμένου τῆς ὁμιλίας ταύτης οὐσιώδη τινὰ πληροφορίαν ἢ νίξιν ἀναφορικῶς πρὸς τὸν χρόνον συγγραφῆς τῆς ὁμιλίας, ἐκτὸς τῶν δύο πρώτων γραμμῶν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας, ἐξ ὧν πληροφοροῦμεθα ὅτι αὕτη ἐξεφωνήθη τὴν Κυριακὴν μετὰ τὰ Φῶτα, ἦτοι ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, καὶ τῆς ἐμφάσεως τοῦ Ἰσιδώρου ἐπὶ τῆς ιδέας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ προστατεύῃ καὶ ὑπερασπίσῃ, πάσῃ δυνάμει, τὴν ζωὴν του καὶ νὰ μὴν ἐκτίθεται ἀπερισκέπτως καὶ ἀκαίρως εἰς τοὺς ἐχθρούς του ἢ εἰς ἀναμενομένους κινδύνους (fols. 97v-98r, 99v). Ἐκ τῶν δύο τούτων νύξεων δυνάμεθα, λοιπόν, νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ὁμιλία αὕτη τοῦ Ἰσιδώρου ἐξεφωνήθη καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἦτο ἐνεργῶς Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐντὸς τοῦ διαστήματος: 1380-1384, καθ' ὃ οὗτος ἔμενε ἐν Θεσσαλονίᾳ. Ἡ ἑτέρα πιθανότης εἶναι τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ: 1393-1396, καθ' ὃ ἐπανευρίσκομεν ἐν Θεσσαλονίᾳ τὸν Ἰσιδῶρον.

III. Παρατηρήσεις.

1) Ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς Πρώτης Ὀμιλίας.

Ὁ συγγραφεὺς παραλείπει, συνήθως, τὰς ὑπογεγραμμένας εἰς τὴν δοτικὴν πτώσιν. Ἐνίοτε δὲ καὶ σποραδικῶς παραλείπει, ὡσαύτως, πνεύματα καὶ τόνους, ὡς ἐ.π.: fol. 4. σ. 3, αὐτῶ· fol. 6, σ. 14, τὴν ἀρχὴν· fol. 7v, σελ. 9 ἀναλαμβάνει· fol. 9v, σ. 8, ἀλλά, σ. 12, αὐτοῖς, σ. 19, ὡσάν· fol. 6v, σ. 17, μικροῦ. Ἐπίσης ὑπάρχουν ὀρθογραφικά τινὰ λάθη: fol. 7v, σ. 18, ἐκὼν ἀντὶ ἐκὼν· fol. 10, σ. 3, οὕτω ἀντὶ οὕτω· fol. 15, σ. 12, ἀπάσης ἀντὶ ἀπάσης· fol. 11, σ. 1, μάλλιστα ἀντὶ μάλιστα· fol. 11v, σ. 21, κατώρθωμα ἀντὶ κατόρθωμα.

Πάντως, ἐκτὸς συντηρήσεών τινων, τὸ ὅλον κείμενον εἶναι εὐανάγνωστον διασωθὲν εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν. Τὰς ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς παραπομπὰς ἐν τῷ κειμένῳ προσέθεσεν ὁ γράφων.

2) Ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς Δευτέρας Ὀμιλίας.

Καὶ ἐνταῦθα αἱ ὑπογεγραμμένα ἐν δοτικῇ πτώσει παραλείπονται, ὡσαύτως καὶ πνεύματα καὶ τόνοι σποραδικῶς, ἐ.π.: fol. 97v, σ. 4, ἀγίω· fol. 98r, σ. 22, ἀσφαλές.

Πρὸς τούτοις, τὰ ἀρχικά τῶν κυρίων ὀνομάτων, προσώπων καὶ πόλεων, γράφονται μὲ μικρὰ γράμματα, ἐ.π.: ἡρώδης, ἰωσήφ, ἰωάννου, ἰησοῦς, κ.ἄ. (fols. 97v, 98r, 98v, 99r, κ.ἄ.), ἀδάμ (fol. 99v, σ. 13), ναζαρέτ (fol. 99v,

σ. 21), καπερναούμ (fol. 99v, σ. 22), ζαβουλών και νεφθαλείμ (fol. 99v, σ. 23), ιορδάνου (fol. 99v, σ. 24), γαλιλαίαν (fol. 100r, σ. 4), κ.λ.π. Ἐλάχιστα δὲ ὀρθογραφικὰ λάθη ἀπαντῶνται, ὡς βυλίων ἀντὶ βιβλίων (fol. 106r, σ. 24)· ἀφ' ἧς ἀντὶ ἀφ' ἧς (fol. 99v, σ. 6).

Πάντως καὶ τῆς ὀμιλίας ταύτης τὸ κείμενον εἶναι εὐανάγνωστον καὶ ἐν καλῇ καταστάσει. Ὡσαύτως, καὶ ἐνταῦθα τὰς ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς παραπομπὰς ἐν τῷ κειμένῳ προσέθεσεν ὁ γράφων.

ΟΜΙΛΙΑ κη'.

IV. Κείμενον.

Εἰς τὴν ἕκτην Κυριακὴν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου, καὶ ἐπὶ τῆς θεραπείας
τοῦ δαιμονιζομένου τῶν Γαδαρηνῶν¹

/(f.2^r) Τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰσιδώρου ὁμιλία εἰς
τὸ τῆς ἕκτης Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ εὐαγγέλιον τό, ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν
χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἄνθρωπος ἐκ τῆς πόλεως. Ἰατρῷ
μὲν εἶ που τις ὑπήντησεν ἐρχομένῳ, τὴν νόσον ἔσθ' ὅτε ἀπέρριψεν, ἢ τυχεῖν
τῆς ἰάσεως δεηθεῖς, ἢ καὶ πρὸ τῆς ἰκεσίας τοῦ ἱατροῦ δι' ἔλεον χαριζομένου
τὴν ἴασιν. Εἰ δέ τις οἰαδῆτινι νόσῳ περιπεσὼν ὑπαντήσειε τῷ σωτήρι, πῶς
οὐκ ἂν εὐεργεσίαν πορίσαιοτο, δαμιλῶς τοῖς ἀνθρώποις τοῦ δεσπότητος χορη-
γοῦντος τὸν ἔλεον· ἅτε τὰ καινὰ ἐκεῖνα τῆς ἀφάτου οἰκονομίας πραγματευ-
σαμένου, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀσθενέσι συγκαταβάντος, ἴν' ὡς μόνος ἱατρὸς χαρί-
σηται τὴν ὑγίειαν. Σαφῆς δ' ἂν ἡμῖν τούτου διδάσκαλος νῦν γένοιτο, Λου-
κᾶς ὁ τῶν χαρίτων τοῦ Χριστοῦ λαμπρότατος κῆρυξ· «ἐλθόντι φησὶ τῷ Ἰη-
σοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως,
ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἰκανῶν· καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύ// (f.2^v) σκετο· καὶ
ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενε· ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν· ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀνακρά-
ξας, προσέπεσεν αὐτῷ· καὶ φωνῆ μεγάλῃ εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοί² Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ
Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· δέομαί σου μὴ με βασάνισης· παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύ-
ματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελεθεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.» Καθάπερ δοῦλος, συλήσας
τι τῶν ἀναγκαίων τοῦ δεσπότητος καὶ ἀποδράς, εἰ τῷ δεσπότητι κατέχων δ κέ-
κλοφε συναντήσειε, τὰς βασάνους δεῖται μόνον διαφυγεῖν, οὐδὲ γὰρ ἔχει συγ-
καλύπτεσθαι τισὶ δικαιολογίαις, αὐτοῦ τε τοῦ φυγάδος ἅμα τῷ κλαπέντι
πρὸ ὀφθαλμῶν προκειμένων τοῦ δεσπότητος, οὕτω δὴ γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ πα-
ρόντος· τὸ γὰρ ἀναγκαιότατον τῷ δεσπότητι σκευὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ φυγάς
ἐκεῖνος ἐξ οὐρανοῦ διαρπάσας δαίμων, ἐν ἐρημίαις ἐπλανᾶτο καὶ ὄρεσι, λα-
θεῖν τε ἅμα τὸν δεσπότην σπουδάζων, καὶ τὸν αἰχμάλωτον, λέγω δὲ τὸν ἄν-
θρωπον, ἀσυμπαθῶς κατακίζων, ἐρημον ὄντα τοῦ βοηθήσοντος· ὅτε δὲ τῷ
δεσπότητι συνήντησεν, οὐκ ἔχων ὅ,τι καὶ δράσειε, συγχωρηθῆναι μόνον αὐτῷ
τὰς βασάνους ἔδειτο, ὧν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ἐψηφίζετο· ὅρα δὲ τὸν δαιμονῶντα
ἐκεῖνον, ὅτι τε // (f.3^r) ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενε,
ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασι· τοιοῦτον γὰρ ἅπας ὁ δαιμονιώδεις πάθει δέσμιος ὥσανει

1. Λουκ. 8, 26-39.

2. σύ.

συσχεθείς· εἰ γάρ τις τῷ σατανικῷ τῶν αἰσχυρῶν ἡδονῶν οἴστρω ἑαυτὸν ἐπιρρίψει, καὶ τὸ τῆς εὐλαβείας λαμπρὸν ἀπεκδυσάμενος κάλυμμα, τῇ ἀναιδείᾳ παρασυρεῖται, τότε τὸ ἐκ τοῦ ἱεροῦ λουτροῦ θεῖον ἔνδυμα, τῷ ρύπῳ τῆς ἁμαρτίας κατακαλύψας, γυμνὸς ἐκείνης ὡσπερὶ τῆς καλλίστης δείκνυται περιβολῆς, ἄλλο τι τῶν βδελυκτῶν ἱμάτιον ἐνδυσάμενος· καθάπερ εἰ τις τῶν ἐνδόξων ὑπὸ πολεμίων ληθθεῖς, ἀντὶ τῶν σεμνῶν ἱματίων, αἰσχίστη συγκαλύπτοιο περιβολῆ· ἢ ζῶον βορβόρω συγκυλισθέν, καὶ τὸ φυσικὸν αὐτοῦ τῶν τριχῶν ἔνδυμα κατακρύψαν, τὸ ἐκ τοῦ πηλοῦ δεικνύοι περιφέρον ὡς οἰκεῖον ἱμάτιον· ὁ τοιοῦτος, οὐδὲ ἐν τῇ ἀληθινῇ καὶ ζῶση μένειν οἶδεν οἰκία, λέγω δὲ τὸν σωτήρα, αὐτοῦ παντάσῃ μακρυνθείς· ἀλλ' ὡς νεκρὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ χωρισθείς, καθάπερ ἐν μνήματι καλύπτεται τῷ σώματι· ὡσαύτως, εἰ τέ τις ἡττηθείη τῷ/(f.3^v) τῆς φιλαργυρίας δαίμονι, καὶ οὗτος τὴν τοῦ Χριστοῦ σκέπην ἐκ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος προσγινομένην παρ' οὐδὲν θέμενος, ὡς ἐξ ἱματίου μόνον αἰρεῖται θερμαίνεσθαι τοῦ χρυσοῦ· καὶ τό γε τοῦτῳ τῇ μνήμῃ συγχώνυσθαι, καθάπερ τὸ τῇ κόπρῳ χαῖρον συγκαλύπτεσθαι ζῶον, πολλῶν ἄλλων σωτηριωδῶν ἱματίων, ἡγηται τιμιώτερον· καὶ ἔνθα ἂν κατορύξας ὑποκρύψει τὸν χρυσόν, ἐκεῖ καὶ οὗτος ὡς ἐν τάφῳ οἰκεῖ, ἐν ἄλλῳ μηδενὶ τόπῳ τὴν οἰκίαν ἔδῳ παραμένειν διάνοιαν· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, «Μὴ θησαυρίζετε ἡμῖν παραγγέλλει θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς· ὅπου γὰρ ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται³», ἴδοις δ' ἂν καὶ φιλάργυρον ἴσως, κατὰ τὴν εἰκόνα ταύτην τοῦ δαιμονῶντος, μὴθ' ἱμάτιον ἔχοντα τίμιον, ἀλλὰ σαπρὸν τε καὶ διερρωγὸς καὶ οἰνοεῖ γυμνὸν περιστροβούμενον· μῆτε μένοντα ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν μνήμασιν, ἥτοι τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν βιωτικῶν συναλλαγμάτων, ἔνθα δηλαδὴ, νεκρῶν ἔργων σωρεία, εἰς γῆν διαλυομένων, καὶ μὴ πρὸς ὕψος ἀθανασίας παραπεμπομένων· τοῦτῳ περιπίπτει τῷ ἀτυχήματι, καὶ ὁ δαίμονι τῇ/(f.4^r) κενῇ μαστιζόμενος δόξῃ· οὔτε γὰρ ἱμάτιον καὶ οὗτος οἰκεῖον ὡσπερὶ κέκτηται, τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτῷ τύχην ἢ τάξιν κατέχων, ἦν οὐδεὶς ἀφελεῖν δύναται, ἀλλὰ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐγκαλλωπίζεσθαι σπεύδει, θρόνους ποθῶν αἰεὶ καὶ ὑπὲρ αὐτὸν ἀξιώματα· ἃ τῶν δεδανεικῶτων πολλακίς ἀπειληφότα, γυμνὸς οἶον τῆς δόξης ἐκείνης ὁρᾶται παιζόμενος, οὔτε οἰκίαν ἄσειστον οἰκοδομεῖν οἶδεν ἐν οὐρανῷ, ὅπου τῶν ζώντων ὁ χῶρος, ἀλλὰ κατὰ γῆς κεῖσθαι φιλεῖ, ἔνθα τὰ τῶν νεκρῶν καταγῶγια· σκόπει δὲ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τῶν δαιμόνων μανίαν· δέομαί σου, φησὶν ὁ ἀποστάτης τῷ σωτήρι, μὴ με βασανίσῃς· οἰκίαν ἡγεῖται βᾶσανον ὁ τὴν κακίαν ἀκόρεστος, τὸ παύσασθαι τῶν μαστίγων, ὡς ἔξαινε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου· οὐδὲ γὰρ ἀπειλήσαντός τι κατ' αὐτοῦ τοῦ σωτήρος ἐπώδυνον, μὴ με βασανίσῃς οὗτος ἀντέφησε· παρήγγειλε γὰρ φησι μόνον τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου· τὴν δ' ἐξέλευσιν ταύτην, βᾶσανον ἑαυτοῦ νενόμικεν ὁ ἀλιτήριος· οὕτω διψᾷ τῆς ἡμῶν ὁ ὀλοθρευτῆς

3. Ματθ. 6, 19,21.

ἀπωλείας· καὶ ἅπαντα καθ' ἡμῶν πρὸς κακοποιῖαν ἐκμηχανώ // (f.4^v) μενος, εἰς κόρον οὐδέπω τέθηκε· τὸ δὲ τί ἐμοὶ καὶ σοί⁴ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἶρηκεν, ἢ ὅτι ἄνθρωπον ἔτι τοῦτον ἐνόμιζε, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ὑψηλοῖς πρὸς αὐτὸν ἐχρήσατο ρήμασιν, ὡσὰν δι' αὐτῶν κολακεύων, ὡσπερ καὶ ἐπαγόμενος, εἰς φιλοδοξίαν ὑποσύρη καὶ ὑπερηφανίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο κατὰ τοῦ σωτήρος ἀφήκε τὸ βέλος, εἰ, υἱὸς εἶ λέγων, τοῦ Θεοῦ βάλε σεαυτὸν κάτω⁵· ἦν γὰρ ἔτι τοῦτο ἀμφιβάλλων διὰ τὴν κατ' ἄνθρωπον τοῦ Χριστοῦ δίαίταν, ἔνθεν καὶ τοῦτον ἔσπευδε μάλιστα κατ' αὐτοῦ κενοῦν τὸν ἰόν, δι' ὃν τοῦ φωτὸς ἐκεῖνος ἐκπέπτωκεν, ἀκριβῶς τῇ πείρᾳ μαθῶν, οἷον τίκτει τὸν ὄλεθρον τὸ τῆς ὑπερηφανείας κώνειον, ἢ τὸ μὲν τί ἐμοί, ὡς σχετλιάζων καὶ ἀποκλαιόμενος ἔφησεν ἑαυτῷ, ἀντὶ τοῦ, φεῦ ἐμοὶ τῆς ἀπωλείας· τὸ δὲ καὶ σοί⁶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀληθῶς δεόμενος, καὶ τοῦτο αὐτὸ καλῶν, ὅπερ ἦν ἀληθῶς τὸν σωτήρα· συμβαλεῖν δὲ τοῦτο σαφέστερον ἔχεις, εἰ τὸν λόγον σχετλιαστικῶς ἀναγνούς, μικρὸν ὑποστιζεις· ἐν τῷ τί ἐμοί· εἶτα ὡς εὐθείᾳ χρήσῃ τῷ καὶ σοί⁷· ὡσανεὶ βοῶντος τοῦ δαίμονος, ὃ καὶ σὺ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, δέομαί σου μὴ με βασανίσῃς· ὁ δὲ καί, πρόσκειται, στοχαζομένου ὡς ἔοικεν ἤδη τοῦ διαβόλου, ὅτι μετ' ὀλίγον καὶ παρὰ τῶν τοῦ Ἰησοῦ δούλων βασανισθήσεται· ἔξεστὶ σοι ταῦτα τὰ εὐαγγελικὰ ρήματα, καὶ οὕτως ἀναγαγεῖν // (f.5^r) «ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν· καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο· καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασι.»

Χώραν νοήσεις ἐν ἣ ὁ Ἰησοῦς ἦλθε, τὴν κάτω ταύτην καθ' ἣν ποιούμεθα τὰς διατριβάς· κατήλθε γὰρ εἰς γῆν ὁ σωτήρ, διὰ τὸν ἀπάτη τοῦ δαίμονος ἐκπεπτωκότα ἄνθρωπον· ὃς ἄλους ἐκείνη τῇ πονηρᾷ φάλαγγι, ἀπώλεσέ τε τὸ ὥραϊον αὐτοῦ τῆς ἀθανασίας ἱμάτιον, καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ, φημί δὲ τὸν παράδεισον, παραμένειν οὐκ εἶχεν· ἀλλ' ἐκεῖθεν ἐξόριστος γεγωνῶς, ἐν τοῖς μνήμασι κατέπεσε· τῇ γῇ δηλονότι ταύτῃ, ἦν εἰς οἰκεῖον κατεσκεύασε μνημεῖον, ἐκ τῆς ἀθανάτου ζωῆς, εἰς τὴν θνητὴν μεταποιηθείς· ὃν ὁ πλάστης ἀγαθότητι μόνῃ παρήγαγε· καὶ τερπνῶν ἀπάντων τῶν ὀρωμένων δεσπότην πεποίηκε· καὶ εὐφροσύνην ἄλλην αὐτῷ ἠτοίμασεν ἄορατον· καὶ ἀγαθῶν ἀφθάρτων καὶ ἀρρήτων γενέσθαι κληρονόμον ἠξίωσε· δι' ὃν καὶ τὴν τοῦ δούλου περιθέσθαι μορφήν οὐκ ἀπηξίωσε· καὶ γῆν πατήσαι παραπλησίως ἄνθρωποις οὐκ ὤκνησε.

Καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγω, τ' ἄλλα πάντα παθεῖν ἠγάπησεν, ὅσα τὰ θεῖα διέξειςιν εὐαγγέλια· ὅπως πεσόντα, καὶ νόσφ' δεινῆ συντακέντα καὶ συντριβέντα, ἐπανορθώσῃ τε καὶ ἰάσῃται· καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ // (f.5^v) τερπνοῖς γενομένοις κατὰ ἄδειαν χρῆσθαι παρασκευάσῃ· καὶ μὴ μάτην ὡσανεὶ μένειν

4. σύ. 5. Ματθ. 4,6. 6. σύ. 7. σύ.

δοκῆ, οἰχομένου τοῦ χρησθαι τούτοις εἰδότης· καθάπερ γάρ, εἴ τις οἶκον, ἢ ἵππον, ἢ δένδρον ἐτοιμάσει, ἢ τι τῶν εἰς χρεῖαν καὶ τέρψιν ἕτερον· περιττὰ πάντως ἂν εἶεν, τοῦ χρωμένου καὶ δι' ὃν ἐκεῖνα γέγονεν ἀπολωλότης, οὕτω καὶ ὄσα διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ κτίστης ὑπέστησεν, ἔληγεν ἂν εἰς κενόν, διαφθαρέντος, ὑπὲρ οὗ πεποιήται· ὡς ἄρα καὶ εὐτρεπισθεῖσα τροφή, μὴ τοῦ χρησομένου παρόντος· ἢ παρόντος μὲν, νοσοῦντος δὲ καὶ οὐχ ἄπτεσθαι δυναμένου, περιττὴ μένει καὶ ἄχρηστος· ἀλλ' οὐχ ἵνα μὴ μάτην μένωσι τὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον ὑποστάντα, διὰ τοῦτο νοσήσαντα τοῦτον πρὸς ὑγείαν ὁ Θεὸς ἐπανήγαγεν, ὡσὰν τῶν δι' αὐτὸν γεγονότων μᾶλλον ἢ τοῦ ἀνθρώπου κηδόμενος, καὶ δι' ἐκεῖνα πλέον εἶναι τὸν ἄνθρωπον αἰρούμενος, ἢ ταῦτα διὰ τὸν ἄνθρωπον. οὐδαμῶς· πῶς γὰρ ἂν τὰ δοῦλα καὶ λειτουργικὰ σκεῦη, τοῦ Δεσπότου κρείττω παρὰ Θεῷ νομισθεῖεν καὶ τιμιώτερα· ἀλλ' ὅτι πέλαγος ὢν ὁ Θεὸς ἐλέους καὶ ἀγαθότητος, οὐκ οὐκ ἠνείχετο, μὴ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς τούτῳ δυνατόν, τῶν θείων κατατροφῶν ἀγαθῶν· ἵνα τοίνυν καὶ τούτων δὴ τῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον ποιηθέντων, καλλονῆς μεστῶν ὄντων καὶ ἡδονῆς, ἀπολαύειν οὗτος δὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχη, καὶ μὴ τῆς τούτων διὰ τὴν νόσον μὲν στερούμενος τρυφῆς. //(f.6r) Ἔτι δέ, καὶ ἄλλων διὰ τῆς ἐκ τῶν ὀρωμένων, καταμικρὸν ἀγωγῆς τε καὶ βελτιώσεως, θεοποιηθῆ καὶ ἀθανάτων καὶ ἀκτίστων ἀξιωθῆ, διὰ τοῦτο, θεόθεν λαμβάνει τὴν ἴασιν· ἔχει μὲν γὰρ οὕτως.

Ἔτι μάλιστα ἂν ἦσαν μένοντα τὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, τούτου μὴ ὄντος· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτ' ἐπανορθώσεως οὗτος ἔτυχεν, ὡσὰν μὴ ὧσιν ἐπὶ ματαίῳ κείμενα· εἰ γὰρ μὴ τὴν ἴασιν οὗτος εὗρισκεν, ὥχοντο ἂν κάκεῖνα, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτων τῷ Θεῷ λόγος ἐγένετο, ἐπεὶ δι' ἐκεῖνον, ἦπερ εἴρηται, ταῦτα πεποιήται· ὅτι δὲ ἐπανορθωθῆσθαι ἔμελλε, διὰ τοῦτο κάκεῖνα συντετήρηται· καθάπερ καὶ ἥλιος, γέγονε μὲν διὰ τὸν ὀφθαλμόν· εἰ γὰρ μὴ προσκεῖσθαι ἔμελλεν ὄψις ἀνθρώπῳ, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἥλιος ἂν παρήγετο· εἰ οὖν τυφλωθῆναι παντὶ συνέβαινε ἀνθρώπῳ, καὶ ἥλιος ἂν οἶμαι, λάμπειν ἐπαύετο· εἰ δὲ θεραπευθῆναι τὸν ἄνθρωπον προῦκειτο, ἔμενε ἂν καὶ ὁ ἥλιος, ἵνα τοῦτον ὁ ἄνθρωπος ἔχη· οὐ τοίνυν τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναλαμβάνοντος, ἐγένετο ἂν τοῦτο διὰ τὸν ἥλιον· ἀλλ' ὅτι καλὸς μὲν ἐστὶν ὁ ἥλιος, αὐτοῦ δὲ καλλίων ὁ ἄνθρωπος, τοῦ τιμιωτέρου τούτου καὶ βελτίονος περισφωζομένου, πρὸς χρῆσιν τούτῳ δίδεται, καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν καὶ ὑφειμένον καλόν· κατὰ τοῦτον δῆπου τὸν λόγον, οὐ διὰ τὸ μὴ κείσθαι περιττὰ τὰ γεγονότα, καὶ τὴν ὄντως ἀνάβλεψιν εἴληφε καὶ ἀνά//(f.6v) πλασιν ἄνθρωπος· δι' οἴκτου τοίνυν ὑπερβολὴν ἐπιστάντι τῇ καθ' ἡμᾶς χώρα τῷ σωτήρι καὶ ἰατρῷ, ὑπήνησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν· διὰ τοῦτο γὰρ πλήρης δαιμονίων ὁ ἄνθρωπος γέγονεν, ὅτι τῆς ἄνω μὲν καὶ οὐρανοῦ διατριβῆς ἐξέπεσεν· ἐν ἣ πάροδος οὐκ ἐνὶ δαιμόνων· τὴν κάτω δὲ πόλιν οἰκεῖν κατακέκριται, εἰς ἣν καὶ τὸ ἀναιδὲς ἀπερρίφη τῶν ἀποστατῶν σύστημα· ἐκ χρόνων δὲ ἱκανῶν, διότι πολὺς παρερρῦη χρόνος, ἐξότου τὴν ἐκπτωσιν ὑπέ-

στη· καὶ ἦν ἐξ ἐκείνου παιζόμενος παρὰ τῶν δαιμόνων καὶ δεσποζόμενος, ἄχρι τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας· καὶ ὡς ἐκ πολυπλόκου συνδεθείς ὄλος ἀλύσεως, οὕτως ὑπὸ τῶν δαιμόνων σχεδὸν ἅπαντων συνείχετο· διὸ καὶ δαιμόνια εἶπε πληθυντικῶς, ἵν' οἶμαι δείξη, ὡς οὐδὲν ἦν τῶν δαιμονικῶν θελημάτων, ᾧ μὴ συνεδέδετο ἄνθρωπος καὶ κατείχετο ὡς αἰχμάλωτος· ἅπαντα μικροῦ προσκυνῶν, ὅσα ἐπέταττεν ὁ διάβολος· ἀλλ' ἐλθόντι φησὶ τῷ Ἰησοῦ, ὑπήντησε· σκόπει τὴν τοῦ ὑπήντησε δύναμιν· ἦλθεν εἰς γῆν ὁ σωτὴρ, ἵνα ταύτην τῶν δαιμόνων καθάρῃ· καὶ ὁδὸν ὑπέδειξεν, ἦν ὁ ὁδεύων, οὔτε δαίμονι περιπεσεῖται, καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ὑπάντησιν ἔρχεται· αὕτη δέ ἐστιν ἡ ὁδός, τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον· ἐν ᾧ τὰ θεῖα τούτου κατέστρωται παραγγέλματα· ἐνθα ἐφήπλωνται ἐντολαί, πᾶσαν μὲν δαιμονικὴν // (f.7^r) ἀπελαύνουσαι νόσον· σωτηρίας δὲ ἀντεισάγουσαι φάρμακα· οὗτος οὖν ὑπαντᾷ τῷ σωτήρι, ὁ τὴν ὁδὸν τῶν αὐτοῦ μετιῶν ἐντολῶν· ἐν αὐταῖς γάρ ἐστιν ὁ ἀληθὴς ἰατρός· κἀνταῦθα ὁ ζητῶν εὐρίσκει τὴν ἴασιν· εἰ μὲν τις οὖν ταύτης ἔξω δίεισι τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁδὸν τέμνει τῶν δαιμονίων· ὑπ' ὧν οἶα ληστῶν ἀρπάζεται καὶ κατέχεται καὶ γυμνοῦται παντὸς ἱματίου θεοφιλοῦς, φημὶ δὲ τὰς ἀρετάς· αἱ καθάπερ ἱμάτια, καὶ σκέπουσι καὶ θερμαίνουσι, καὶ περικαλλῆ δεικνύουσι καὶ ὠραῖον, τὸν ταύτας ἐνδεδυμένον· καὶ εἰς οἰκίαν, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Χριστόν, τὸν πολυχώρητον οἶκον, ὃς ἐστιν ἡ μονὴ τῶν Δικαίων, εἰσελθεῖν οὐ συγχωρεῖ· ἀλλ' οἷόν τι παίγιον, γυμνὸν ἔλκουσι, τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀλόντα, πάσης ἐναρέτου ψυχαγωγίας· καὶ ὡς ἐν μνήματι, τῷ τοῦ ὀλέθρου προσριπτοῦσι βυθῷ· ἐὰν δὲ βαδίζειν ἄρξῃται τὴν εὐαγγελικὴν ὁδόν, εὐθέως μὲν, ὑπαντᾷ τῷ σωτήρι, ἀναχωρεῖ δὲ αὐτοῦ τὰ δαιμόνια, καὶ ἱματισμένος καὶ περικεκοσμημένος τῷ κάλλει τῶν ἀρετῶν, παρὰ τοὺς πόδας κάθηται τοῦ Χριστοῦ.

Αἰνίττεσθαι δὲ φαίης ἂν καὶ διὰ τῶν ποδῶν, ἐμοὶ δοκεῖ, τὰς ἐντολάς· ἐπεὶ περ, ὅτε τοῖς ποσὶν ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ ἔδειξε κατ' ἄνθρωπον χρώμενον, τότε καὶ τὰς ἐντολάς ὑπέδειξεν· ἄλλως τε καὶ ἀπὸ ποδῶν καθάπερ τῶν ἐντολῶν ἀρχόμενος ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ πρώτων θεμελίων καὶ βάσεων, εἰς αὐτὴν φθάσει τὴν κεφαλὴν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός.

// (f.7^v) Ἄλλ' ἰδὼν φησὶν ὁ δαιμονῶν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ· τυφλὸς γὰρ διατελῶν ἐτύγγανε πρὶν, καὶ οὐχ ἑώρα τὸν σωτήρα· ὅτε δὲ τοῦτον ἑώρακε, τότε καὶ ἀνέκραξε καὶ προσέπεσεν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἕως μὲν ἐν διαβολικοῖς κατέχεται πάθεισι, τῇ τούτων ἀχλύϊ συγκυλινδούμενος καὶ ἀντιφραττόμενος, τυφλὸς ἐστὶν ἀληθῶς· ἐπειδὴν δὲ τὴν λήμην ἐκείνην συντρίβειν καὶ ἀποκαθαίρειν ἐπιχειρήσῃ, τότε τὴν ὄντως δρατικὴν ἀναλαμβάνει ἐνέργειαν, καὶ ὄρων οἷόν ἐστι τὸ τερπνὸν καὶ χάριεν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, μέγα τῇ χαρῇ καὶ τῷ θαύματι ἀνακράζει· καὶ προσπίπτει συγγνώμην αἰτῶν, τῆς ἔκουσίου τυφλώσεως· καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε· τί ἐμοὶ

καὶ σοὶ⁸ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ὅτε τὴν ἀπόρρητον ὁ ἄνθρωπος ἔγνω τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν, τότε φωνῆ μεγάλη κέκραγεν ὑπ' ἐκπλήξεως· τίς ἢ καινὴ ἀθήδος αὐτῆ· πῶς ὁ ὑψιστος, γῆν εἴλετο πατῆσαι δι' ἐμέ· πῶς ὁ ἀσώματος, σάρκα προσεῖληφεν ἐκῶν.

Τί ἐμοὶ καὶ σοὶ⁹ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· τοὔτέστι, τί ἐμοὶ τῷ χοϊκῷ καὶ παραβάτῃ καὶ βδελυρίας πλήρει πρόσεστιν, ὃ τῆς σὺν σοὶ κοινωνίας γέγονεν αἴτιον τῷ ὑψίστῳ καὶ ἀπερινοήτῳ Θεῷ· ἢ τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, οἶονεὶ τίς ἂν εἴη μοι ἀπολογία τῷ τοσαύτα ἐπταικότῳ δούλῳ, πρὸς σὲ τὸν ὑψιστον δεσπότην· διὸ δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς, ὅποταν ἐξελεθῆν τὸν πολέμιον ἐξ ἐμοῦ //(f.8^r) παρασκευάσῃς· «παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελεθῆν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου· πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηπάκει αὐτόν· καὶ ἐδεσμεῖτο ἀλύσει καὶ πέδαις φυλασσόμενος· καὶ διαρρήσων τὰ δεσμά, ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς τὰς ἐρήμους.»

Τῆς θείας ἐστὶ δυνάμεως γνωριστικὸν τὸ παρήγγειλεν· οὐδὲ γὰρ εἶπε προσηύξατο, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐδεήθη, λυθῆναι τῶν δαιμόνων τὸν ἄνθρωπον, ἃ τὴν ἀνθρωπεῖαν καὶ δουλικὴν φύσιν χαρακτηρίζει· ἀλλὰ δεσποτικὴν εἶρηκε φωνὴν, ἵνα Θεὸν ἑαυτὸν ὑποφήνῃ· ἐν ἄλλοις δὲ καὶ ἀνθρωπινώτερα δείκνυσιν· ἀμφοτέρα γὰρ ὧν ὁ Χριστὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, νῦν μὲν τοῦτο· νῦν δὲ ἐκεῖνο, τὰ παραστατικά ἐκατέρων κατὰ καιρὸν διελέγετο· παρατηρητέον δέ, ὡς πῆ μὲν, ἐπιτιμητικῆ καὶ αὐστηροτέρῃ κατὰ τῶν δαιμόνων ἐκέχρητο τῆ φωνῆ, πῆ δέ, ἠπιὰ καὶ γαληνῆ· ἔνθα μὲν γὰρ ὁ δαίμων ἐπιδεικνύμενος, ὡσπερ καὶ δεδιττόμενος ἐναντίον ἐσπάραττε τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐμάστιζε τὸν νοσοῦντα, φοβερῶς ἐκέλευεν ἐπιτιμῶν ὁ σωτὴρ· ὅποτε δέ, τοῦναντίον ἔφριττε καὶ περιδεῆς ἦν, οἶον ἐπὶ τοῦ παρόντος, μὴ με βασανίσῃς· ἐδεῖτο, ἡμερωτέραν ἐποιεῖτο καὶ ὁ Κύριος τὴν ἐπιτίμησιν· ταῦτα δὲ ἐγίνετο, καὶ παιδείας ἔνεκεν ἡμετέρας, ἵν' ἐπὶ καιρὸν, ταῖς ἰατρείαις χρώμεθα ταύταις, ἐπὶ τῶν παρατροπαῖς συμπιπτόντων διαβολικαῖς ἀδελφῶν ἡμῶν //(f.8^v) ὃ δὲ τῆ τοῦ δεσπότητος φιλανθρωπία ἐπὶ τοῦ δαιμονώδους ἐτελεῖτο ἐκείνου, τοῦτο καὶ ὁ καθόλου ἄνθρωπος, εὐηργέτηται· διὰ γὰρ τοῦτο τῆ τοῦ Κυρίου παρουσία, καὶ οἱ κατὰ μέρος τῆς τῶν δαιμόνων ἀπηλλάττοντο μάστιγος, ἵν' ὡς ἐκ τεκμηρίου μικροῦ τούτου, καὶ ἡ τῶν ἀντιπάλων ἀόρατος τυραννὶς κατὰ τοῦ γένους, ὅπως λέλυται, πιστωθῆ· ὡς γὰρ ἔλεφ τοῦ σωτῆρος ὁ πολλοῖς ἔτεσι συναρπαγείς ἐκεῖνος ἠλευθέρωται, οὕτως ὁ πρὸ μακροῦ χρόνου τὴν ἀρπαγὴν ὑποστὰς παλαιὸς Ἀδάμ, ἐκ τῆς αὐτῆς φιλανθρώπου αἰτίας, ἠλέηται καὶ τεθεράπεται· εἰκονίζει γὰρ ὁ νέος δαιμονῶν οὗτος, τὸν κοινὸν ἄνθρωπον· καὶ ὁ μὲν, ἀλύσεις εἶχε τὰς ἐκ σιδήρου καὶ πέδας, ἃς διαρρήσων, εἰς τὰς ἐρήμους ἀπέτρεχεν· ἐπὶ δὲ τοῦ προπάτορος, ἀλύσεις μὲν νοήσεις, τὴν τῶν ὀρωμένων ποικίλην δημιουργίαν, ἧς ἕκαστον οἶα καινὴ τις ἄλυσις, ἀλλήλοις συνδέεται

καὶ ἀλληλουχεῖται· πέδας δέ, τὰς ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου συνεκτικὰς διδασκαλίας· δι' ὧν, ὡσπερ δεσμούμενος, δεόν εἰς ὑπακοὴν φυλάττεσθαι τοῦ πλάστου, ὁ δέ, συντρίβων ἐκεῖνα καὶ ἀπορρίπτων τὰ δεσμά, δαιμονιώδει καθάπερ ἐλαυνόμενος μάστιγι, εἰς τὰς ἐρήμους ἐφέρετο πλανώμενος, ἃς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος· ἀλλὰ καὶ ἠνίκα ἂν τις ἐπὶ φιληδονία· ἢ φιλαργυρία· ἢ φιλοδοξία χρονίση κατεχόμενος, ἃ δὴ δαιμόνων ἐστὶ κινήματα, καὶ ἀλύσεις, εἶγουν διδασκαλικὰς πλοκάς λόγων //(f. 9^r) πρὸς τὴν τοῦ πάθους ἀποχὴν, καὶ πέδας, ἦγουν εἰσηγήσεις καὶ φίλων καὶ τῶν ἀφ' αἵματος, ἐπεχούσας τὴν διαβολικὴν ἔφεσιν, ἀπάσας δὴ ταύτας, διαρρήγνυσι τῷ δαιμονικῷ συνελαυνόμενος πάθει, εἰς τὰς ἐρήμους, τοῦτέστι τόπους, ψυχωφελῶν καὶ σωτηρίων λόγων, κενούς καὶ ἀμοίρους· «ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· τί σοι ἐστὶν ὄνομα· ὁ δὲ εἶπε· λεγεὼν· ὅτι δαιμόνια πολλά εἰσηλθεν εἰς αὐτόν» τὸ λεγεὼν παρὰ Ῥωμαίους, τάγμα σημαίνει στρατιωτῶν ἐξακισχιλίων· τοσοῦτοι δὲ ἐπεστράτευσαν τῷ ἀνθρώπῳ, ἵν' ἐκεῖνο αἰνίξεται, ὡς μικροῦ πᾶσα ἢ ἀποστατικὴ πληθὺς, προσέβαλε τῷ γενάρχη, ὅτι γενναῖον ἦν τὸ πολεμούμενον καὶ δυσκαταγώνιστον, ἅτε χειρὶ Θεοῦ πλασθέν, καὶ εἰς εἰκόνα αὐτοῦ μορφωθέν. Ἡ δὲ ἐρώτησις, ἢ διὰ τοὺς παρεστῶτας, οὐδὲ γὰρ δι' ἑαυτὸν, τί γὰρ ἂν τὸν πάντα εἰδὸτα διέφευγεν, ἵνα τῇ τῶν δαιμόνων ἀποκρίσει, τοῦ θαύματος γνοίεν τὸ ὑπερβάλλον, μᾶλλον γὰρ ἂν πρὸς μείζον ὑπήγοντο θαῦμα τοῦτο μεμαθηκότες, ἢπερ ἀγνοοῦντες εἰ ἔν εἶναι τὸ δαιμόνιον ὑπενόουν, ἢ καὶ τῷ τὸν διάβολον ἔτι παρακρούεται, καὶ μὴ ὅτι Θεός ἐστιν ὁ ταῦτα θαυματουργῶν, ὅπερ ἦν, ἐκδηλότατα ἀπογυμνοῦσθαι· καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς, εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ πεσόντες οἱ δαίμονες, ἐκεῖ μὲν ἀναδραμεῖν οὐκ εἶχον, ἐκ δὲ τῆς γῆς τὸν δεσπότην ἐώρων //(f. 9^v) τούτους ἐλαύνοντα, εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπορριφῆναι ἐνόμιζον, ἦν ἰκέτευον ἐκφυγεῖν· ἢ ἄβυσσον ἐννοήσεις, τὴν τελευταίαν αὐτοὺς διαδεξομένην γέενναν· ἢς μέσον ἐμβληθέντες τοῦ βάθους, οὐκέτι πολεμεῖν ἀνθρώπους ἔξουσι καὶ χορευεῖν ἐπὶ κακοῖς· ἀλλ' ἢ μόνον θρηνήσουσιν ἅπαντα κατακαιόμενοι· ὡς οὖν ἐπιστῆναι τὴν ἐσχάτην ἴσως ἐκείνην ὑπολογισάμενοι δίκην, ἐδέοντο μὴ νῦν ἐκπεσεῖν εἰς ἐκείνην· ἀλλὰ καὶ ἔτι τῷ βίῳ τούτῳ προσδιατρίψαι συγχαρηθῆναι, καὶ τῆς τελευταίας αὐτοῖς ἀποφάσεως τὸν χρόνον ἐπιταθῆναι. «Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἰκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς, εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς· ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσηλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη» ὡς βορβορώδεις οἱ δαίμονες, καὶ ρύπου παντὸς ἀνάμεστοι, καὶ τοὺς χοίρους οἰκῆσαι παρεκάλεσαν, οἷς ὁ πηλός, φίλη στρωμνὴ, ὡσᾶν ἐκ τῆς αἰτήσεως, τίσιν οὗτοι χαίρουσι δῆλον γένηται· ὡς γὰρ ἄλλω μὲν οὐδενὶ τῶν ζῶων ἐνοικῆσαι ἤτησαν, ἀλλ' ἢ μόνοις τοῖς χοίροις, οὕτω σαφὲς ἐκ τούτου δεῖγμα παρέσχον, ἐκείνους ὑποδύεσθαι τῶν ἀνθρώπων, ὧν ὁ βίος κατὰ τοὺς χοί-

ρους, τῆ γαστρὶ κακῶς ἀεὶ δουλεύοντων, καὶ τὸ ὄμμα κάτω τοῖς γηϊνοῖς προσηλούντων διὰ παντός· καὶ ἀνανευόντων μηδέποτε· καὶ τῷ //(f.10^r) βορβόρῳ τῶν βδελυρῶν πράξεων ἐντροφόντων.

Εἰ δὲ κατὰ ἀναγωγὴν, εἰς οὓς ἔφημεν μιαροὺς ἀνθρώπους, ἐκλήψη τοὺς χοίρους, οὕτω μοι νόει καὶ τὸ ἐπέτρεψεν· ἐπιτρέπει μὲν ὁ Κύριος ἐνίοτε τῷ διαβόλῳ πειράσαι τὸν δίκαιον, οὐχ ἵνα τι τῷ πονηρῷ περιγένηται κέρδος· ἀλλ' ἵνα μείζονες τῷ δικαίῳ προσγένωνται στέφανοι· οἷον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ δέδεικται πάλαι· ἐπιτρέπει δὲ καὶ φαύλους ὑπεισδῦναι τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσοικῆσαι, οὐχ ὡς αἴρουμένου τοῦτο τοῦ σωτήρος καὶ κελεύοντος· πῶς γάρ, ὁ θέλων πάντας σωθῆναι· ἀλλ' ὡς ἑαυτοὺς ἐκείνων ἐργασαμένων, ἐργαστήρια πρὸς οἴκησιν ἐπιτήδεια τοῦ διαβόλου· οἱ γὰρ τοιοῦτοι, χῶραν ἐν ἑαυτοῖς μηδαμῶς τῷ σωτήρι συγχωροῦντες, τῆς ἐκείνου μένουσιν ἐπισκοπῆς ἔρημοι· ὡς ἀπολελυμένοι τοῖνυν ἐντεῦθεν καὶ ἄφωνοι, καὶ ἀφρόνως σεσαρωμένοι τὸν πονηρὸν ἔλκουσι πρὸς ἑαυτούς· τὸ γοῦν τὸν Κύριον, μὴ τὴν πονηρὰν ἐκείθεν ἀποτρέπειν δύναμιν, ἀλλ' ἔαν εἶναι τῷ βουλομένῳ καταγώγιον, τοῦτο ἐπιτρέπειν δοκεῖ· ἐπιτρέψει δὲ τότε μόνον, ἥνικα συνεισελθεῖν ὁ ἀποστάτης τοῖς μοχθηροῖς ἀνθρώποις κελευσθήσεται, εἰς τὸ ἥτοιμασμένον αὐτοῖς τελευταῖον πῦρ κατὰ τὸν θεῖον χρῆσμον· ἀπορήσειε δ' ἂν τις, πῶς συνεχώρησεν ὁ σωτὴρ, τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, τὴν τῶν οἰκείων ὑποστῆναι ζῶν ζημίαν· ἵνα γνοίεν, ἔγω γε οἶμαι, ὅπως μανιωδῶς κατ' αὐτῶν οἱ δαίμονες εἶχον· ἃ γὰρ ἐπισυμπεπτῶκει //(f.10^v) τοῖς χοίροις, ταῦτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ λεγεὼν ἐκεῖνος ἐργάζεσθαι ἔμελλον· συγχωρεῖ τοῖνυν, ἵνα χοίρους οἱ ἄνθρωποι ζημιωθῶσι, καὶ σωτηρίαν ἀλλάξωνται· «ιδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον, ἔφυγον· καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς· ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονούντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν·» οἱ βόσκοντες χοίρους, λέγω δὲ τὰ αἰσχρὰ πάθη, ἃ τῆ μοχθηρίᾳ κακῶς οἱ μὴ νήφοντες ἐκτρέφουσι, καὶ ταῖς νομαῖς τῆς πολυειδοῦς βόσκουσι κακίας, καὶ τούτους ὡς οἱ χοῖροι τῷ βορβόρῳ συγκυλίνονται, ἐπειδὴν ἐκεῖνα τοῖς κατὰ Θεὸν ἀποπνίξωσι δάκρυσιν, φεύγοντες ἐκ τῶν θηρίων ἐκείνων, εἰς τὴν ἄνω πόλιν χωροῦσι· καὶ εἰς τοὺς θεοὺς ἀγροὺς καὶ λειμῶνας κατασκηνοῦσι· γέγονε δὲ ὁ ἰαθεὶς ἱματισμένος καὶ σωφρονῶν, καὶ παρὰ τοὺς πόδας καθημένος τοῦ Χριστοῦ, ἐπεὶπερ ὁ τὴν ἄτακτον κακίαν διαφυγῶν, στολὴν ἐνδύεται σώφρονα, ταῖς ἐντολαῖς ταπεινῶς ὑποκείμενος τοῦ σωτήρος· «ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ὑπέστρεψεν·» ἔδει μὲν οὖν ἐκείνοις, μὴ δεῖσθαι τὸν τοιοῦτον ἰατρὸν //(f.11^r) ἀναχωρῆσαι· ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα κατέχειν, ἵν' ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἀνιαιροῖς τὴν λύσιν πορίζωνται. Ἄλλ' ὥσπερ

ὁ τὴν ὄψιν ἀσθενῆς, τοῦ ὑπερλάμπρου φωτὸς μικρὸν ἀποστάς, ἀπονώτερον ὄρᾳ, οὕτω κἀκεῖνοι· μήπω τὸ μέτρον τῆς κατ' ἄνδρα τέλειον πνευματικῆς πεφθακότες ἡλικίας, τῇ τελειοποιῶ δυνάμει, κοινωνεῖν οὐκ ἐδύναντο· καὶ διὰ τοῦτο, τὸν φωταυγέστατον ἥλιον, ἀλλαχόσε βάλλειν τὰς ἀκτῖνας ἐδέοντο, ἕως ἂν ἱκανοὶ γένωνται, ἀπόνως πρὸς αὐτὸν ἀντιβλέπειν· ἢ μήποτε παθῶν γέμοντες σατανικῶν, καὶ οἷον δαίμονες ἀτεχνῶς ὄντες, ἐδεδοίκεισαν τὸν ἐλατῆρα τούτων, καὶ εἰς βυθὸν παραπέμποντα· κἀντεῦθεν ἀγαπητὸν αὐτοῖς εἶναι ἐδόκει μακρὰν ἑαυτῶν ἀπεῖναι τὸν ἰατρὸν, ἵν' ἔχοιεν ἀφόβως ἅμα καὶ ἀκρατῶς, τῶν νοσοποιῶν ἐμπορεῖσθαι βρωμάτων· τοῦτο δέ, ἐκ τῶν ῥημάτων συμβαλεῖν ἔχεις τοῦ ἱαθέντος· ὃς ἐπεὶ τῶν δαιμονίων ἀπήλλακται, οὐδὲ τὸν ἰατρὸν ἀπελθεῖν κατ' αὐτοὺς ἐφίλει· ἡξίου δὲ μᾶλλον παρ' αὐτῷ μένειν καὶ συνδιάγειν· εἰ οὖν νήφοντες ἦσαν κἀκεῖνοι καὶ μὴ τὰ τῶν μαινομένων ἔπασχον, οὐδ' ἂν περὶ θαυματουργοῦ τηλικούτου, τοιαῦτα ἐβαττολόγουν· ὄρα γὰρ τὰ τοῦ ἱαθέντος ῥήματα· «ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου· καὶ διηγοῦ» (f.11^v) ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός· καὶ ἀπήλθε καθ' ὅλην τὴν πόλιν, κηρύσσων, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅταν ὁ ἀνθρώπος τὰ πονηρὰ πάθη διαφυγὼν, τῆς τοῦ Θεοῦ γεύσῃται κοινωνίας, οὐκέτι χωρισθῆναι αἰρεῖται, τῆς γλυκείας ἐκείνης ἐνώσεως· διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν, καὶ ὁ ἱαθεὶς ἐκεῖνος, συνεῖναι ἀεὶ παρεκάλει τῷ σωτῆρι· ὡς ἄρα καὶ ὅσοι τοῦ θορυβώδους ἀπερράγησαν βίου, καὶ Θεῷ καθαρῶς προσήλθον, τῆς πρὶν μὲν καταγνόντες κοσμικῆς ἀβλεψίας, τῆς δ' ἐκ Θεοῦ φωταυγείας ἀπολαβεῖν γλιχόμενοι, μεθ' ὅσης τῆς ἐπιπόνου δεήσεως, συνδεῖσθαι ποθοῦσι τῇ φωτοειδεῖ πολιτεία· τὸν κοσμικὸν δὴ τοῦτον καὶ τὴν ψυχὴν συνθολοῦντα καπνόν, ὃν προστασία πραγμάτων, καὶ θρόνων ὕψος καὶ ἀξιώματα τίκτειν εἰώθασι, μετὰ πολλοῦ μυσαστόμενοι τοῦ διακειμένου· ψυχὴ γάρ, πολυοχλίας ἀποστᾶσα, καὶ καρποῦ τινος ἀφ' ἡσυχίας αἰσθομένη πνευματικοῦ, ἐκεῖνῳ σπεύδει προσριζωθῆναι τῷ τόπῳ, ὃς αὐτῷ τὴν ἱερὰν ἐδειξε καρποφορίαν· ὃν δῆτα τόπον, φιλεῖν ἀδελφοὶ πολλάκις ἠκούσατε καὶ ἡμᾶς· καὶ τοῦτον ἔνδον ἐκάστοτε στρέφειν, κἂν μὴ μέγα ἡμῖν ἐντεῦθεν κατόρθωμα· οὐ μοι καὶ πρὶν παραχωρῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἡξίωσα· καὶ ἤδη τῶν ἴσων ἔχεσθαι ἐμελέτησα· καὶ μάλιστα νῦν ἄτε δὴ τοῦ θειοτάτου βασιλέως παρόντος, καὶ εἴτινα παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς πρακτέοις ἐπικουρίαν (f.12^r) ἀπεφέρεσθε, μετὰ πολλῆς τῆς προσθήκης ἀποπληροῦν δυναμένου· νῦν οὖν παρακαλῶ, πείσθητε ἀγαπητοί, καὶ τὴν ἡσυχίαν μοι χαρίσασθε καὶ τὴν ἀναχώρησιν, νεύοντα πρὸς τοῦτό μοι δοκεῖν, καὶ τὸν πάντα ἄριστον προσληψόμενοι βασιλέα· ὃς τὰ πρὸς θεραπείαν ἐμήν, ἀεὶ μοι προθύμως χαρίζεται· ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς, Θεὸς εἶη κατὰ βούλησιν ἐκπεραίνων αὐτοῦ· τῶν δ' ἀκολούθων ὁ λόγος ἐχέτω· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου· καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός· ἀπέλυσέ φησιν, ὡς πρὶν δέσμιον ὄντα τῷ

δαίμονι· καὶ ἐπεὶ λέλυκε, πατεῖν ἐλευθέρως παρεσκεύασεν, ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων· εἶτα καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ προσέταξεν ὑποστρέψαι· οἶκον ἔρεις, ἢ τὸν τοῦ Ἰαθέντος νοῦν, ὃν οἰκεῖον ὁ διάβολος οἶκον μετὰ τῆς αὐτοῦ πεποίηκε παρατάξεως τοῦ πρὶν δεσπόζοντος μακρὰν αὐτοῦ πλανηθέντος· τῆς δὲ πολεμίου ταύτης φατρίας ἐκεῖθεν ἀπελασάσης, κελεύει τὸ ἴδιον ὁ Χριστὸς ἀπολαβεῖν οἴκημα τὸν δεσπότην, ἢ πρὸς τὸν παράδεισον ἀναφέρεσθαι τοῦτο δώσεις, πρὸς ὃν ἡμᾶς χειραγώγησεν ὁ σωτὴρ ἐπανέρχεσθαι, λύσας τοῦ ἀποστάτου· τὸν τερπνὸν τοῖνυν ἐκεῖνον οἶκον, τὸν παράδεισον λέγω, οἰκῆσαι σπουδάσωμεν ἀγαπητοί, εἰς τὸ γινώριμον ἐπανερχόμενοι καταγώγιον· ἡμῖν γὰρ ἐκεῖνος ἀφώριστο τὴν ἀρχὴν // (f.12^v) ἀλλ' ὡσπερ ἐντολῆς ἀθέτησις, ἐκεῖθεν ἡμᾶς ἐξώρισεν, οὕτω τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν τήρησις, ἐπαναγαγεῖν ἐκεῖ καὶ αὐθις δυνησεται· εἰ γοῦν ἀδικουμένοις βοηθήσομεν, πένησι τὰ κατὰ χρεῖαν χορηγήσομεν, τῇ πνευματικῇ ἀλλήλους ἀγάπῃ συνδήσομεν, τὸ πρὸς τὸν βασιλέα κεχρεωστημένον σέβας ἀνόθευτον τηρήσομεν, τὰ ἀλλότρια διαρπάζειν ἐάσομεν, οὐχ ἥκιστα δὲ τὰ τῶν ἱερῶν οἴκων, δι' ἃ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησις καθ' ἡμῶν ἐπιτείνεται, καὶ οἱ ἀσεβεῖς τὰ ἡμέτερα διαρπάζουσιν, εἰ τοῖνυν μεθ' ὧν ἔφην, πρὸ πάντων τὰ τῶν θείων ναῶν ἀναθήματα, τοῖς τούτων δεσπόταις ἀδελφικῶς συγχωρήσομεν, κἀναυῦθα μὲν Θεοῦ συναιρομένου, τὰ οἰκεῖα παρὰ τῶν ἀσεβῶν κομιούμεθα· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι καὶ τὸ ὠραιότατον ἐκεῖνο οἴκημα τὸν παράδεισον ἀποληψόμεθα· εἰπέ γάρ μοι· πότε τῶν ἐπιφορῶν ὄψεσθαι τὴν λύσιν ἐλπίζεις, μήτ' ἀποδιδοῦς τὰ ἀρπαγέντα, καὶ τοιαῦτα συλλέγων ἕτερα· εἰ μὲν γὰρ κατέθου τὸ ἀδίκημα, καὶ τοῦ πλεονεκτεῖν πέπαυσαι, καὶ σοι τὴν συγγνώμην τυχὸν ὁ Θεὸς παραδέξει, καὶ ἀναλαβεῖν παρασκευάσει τὰ ἀπολωλότα· εἰ δὲ καὶ τὴν ἀρπαγὴν κατέχεις καὶ ἄλλην προστιθέναι σπεύδεις, οὐκ οἶδα ἂν ποτε τοῦ Θεοῦ τύχοιμεν εὐμενοῦς. "Ὅρα γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς· ἠδίκησέ τις· καὶ ὁ δικαστὴς, ἢ τοῦτ' αὐτὸ τὸ πλεονεκτηθέν, ἐκεῖθεν εἶ// (f.13^r) ληφεν, ἢ τοῦ ἀδικήματος ἀφείλεν ἀντίρροπον· εἰ μὲν οὖν ὁ πταίσας, τοῦ ἀδικεῖν στήσεται, γαληνοῦ τυχῶν δικαστοῦ, συγγνώμην ἔξει καὶ τῶν πληγῶν, ὧν διὰ τε τὴν τοῦ ζημιωθέντος ὕβριν, καὶ τὴν τῶν νόμων περιφρόνησιν, ὑπεύθυνος ἦν· εἰ δὲ μὴ τὴν δεξιὰν συνέστειλε μετὰ τὴν συγγνώμην, μαστίγων τε οὐ μετρίων πειρασθήσεται, καὶ πιεζόμενος οὐ παύσεται, ἕως ἂν μετὰ προσθήκης τὸ ἀδίκημα καταβαλὼν, βιοῦν ἐφεξῆς σωφρόνως πιστώσεται· τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ μόνου χρητῆ προσδοκᾶν δικαστοῦ· ἀνθ' ὧν μὲν γὰρ ἄλλους ἠδίκησαμεν, τὰ ἡμέτερα γέγονε τοῖς πολεμίοις· εἰ τοῖνυν τὴν αἰτίαν τοῦ ταῦτα παθεῖν στήσομεν, καὶ τῶν μαστίγων αἰ δι' ἐκεῖνα, λύσιν ἐξομεν· εἰ δ' ἔτι τοῦ ἀδικεῖν ἐχόμεθα, οὔτε τῶν νῦν λυθησόμεθα πιεζόντων, καὶ βαρυτέροις ἐκπεσοῦμεν ἐκεῖ· ἄκουσον δὲ καὶ τίνος τὸ ἀρπαζόμενον καὶ φοβήθητι καὶ πρόσχες· καὶ σαυτὸν ἐπίσχες τῆς νόσου· τοῦ Θεοῦ πάντως ἐστίν, ὧν ἕκαστος ἔλαχεν εὐπορῶν· οὐκοῦν, ἃ τὸν ἀδελφὸν ἀφαιρεῖς, τοῦ οὐρανοῦ καθέστηκε βασιλέως· εἶτα τοῦ μὲν θνητοῦ βα-

σιλέως, οὐκ ἂν τι παρὰ γνώμην εἰληφέναι τούτῳ ἐτόλμησας· τοῦ δὲ πάντων ἀθανάτου δεσπότη τοῦ γνώριμον διαρπάζων οὐ φρίττεις, οὐδὲ τοὺς ἄνωθεν σκηπτοὺς προσδοκᾷς; καὶ λαθεῖν μὲν ἢ φυγεῖν ἐπίγειον βασιλέα, //(f.13^v) δυνήση ποτέ· τὸν δὲ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον βασιλέα, οὐκ ἔχεις ποῖ μεταστάς ἢ τί πεποιηκώς, διαδράναι. Ἔτι δέ· παρὰ μὲν τοῦ ὁμοφυοῦς ἡμῖν βασιλέως, τεύξι που καὶ συγγνώμης· ἢ ὡς μηδὲν ἄλλο ἐκείνου σε εὐηργετηκότος, διὰ τοῦτο τὸ ληφθὲν συγχωροῦντος, ἢ ὡς ἀλλότρια καὶ τούτου λαμβάνοντος, ἐντεῦθεν ὁ ποιεῖ, τοῦτο παθεῖν ἀνεχομένου· ὁ δὲ Θεός, οὔτε τί ἤρπασεν, οὔθ' ὄρᾶν φέρει τὴν πλεονεξίαν· περὶ δὲ τῶν δωρεῶν, τί χρῆ καὶ λέγειν, οἷων ἀπολαύομεν τῶν ἐκείνου· τί οὖν ἂν εἶη τὸ πείθον, ἐπιδοῦναι σοὶ τὴν συγχώρησιν· τὴν φιλανθρωπίαν οἶμαι ἐρεῖς· οὐκοῦν φιλάνθρωπος ὢν, τοῖς ἀδικουμένοις ἀμυνεῖται μᾶλλον· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σοὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐνδείκνυται, ὅτι μὴ παρὰ πόδας κολάζει καὶ ἀναλαμβάνει τὸ ἄρπαγμα· ὅσῳ δὲ ἐκείνου φιλανθρώπως μακροθυμοῦντος, πρὸς ἐπανόρθωσιν οὐχ ὀρᾷς, τοσοῦτῳ μείζονα ὑφέξεις τὴν δίκην· πῶς δὲ καὶ γῆν, χορηγήσειν σοὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς καὶ θάλασσαν ἐλπίζεις καὶ οὐρανόν, τὸν τούτων ἀδικῶν δεσπότην· εἰ δὲ καὶ διὰ τὴν ἀδικίαν ὁ Θεὸς ἀπὸ σοῦ λαβεῖν ἐθελήσει τὰ ἴδια, τί τότε σοὶ περιλειφθήσεται· μᾶλλον δέ, ποῦ ποτ' ἂν αὐτὸς εἶης· τῷ μὲν γὰρ θνητῷ βασιλεῖ, τοῦ ἰδίου παραχωρῶν, ἔχεις τε ἅ σοὶ πρὸ τῆς ἀρπαγῆς ἔμενε, καὶ ἄλλα κτήση προῖών· Θεοῦ δὲ ἀπαιτοῦντος τὰ ἑαυτοῦ, ποῖον εἶπέ μοι κατέχων ἔση· καὶ γῆν γὰρ καὶ //(f.14^r) ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ ἥλιον, εἴ σου στερηῆσαι βούλοιο, ἄρ' οὐ τὰ οἰκεῖα λαμβάνει; καὶ σὲ δὲ αὐτόν, εἰ παρελπίδας ἀνάρπαστον λήψηται, ξένον τι καὶ οὐκ ἴδιον εἰληφώς ἔσται; καὶ σὺ μὲν ὄρνιθας τρέφων, καὶ ἵππους καὶ κύνας· ἐπειδὰν αὐτοῖς παρασχῶν τὴν τροφήν, ἀρπαζομένην ἴδης τοῦ στόματος παρά τινος τῶν ἐκείνοις συντρόφων, χαλεπαίνεις κατὰ τοῦ ἀδικοῦντος, καὶ τύπτειν ἐπιχειρεῖς, ὅπως οὐκ οἶδεν ἀρκεῖσθαι καθάπερ ἐμέτρησας τῇ τροφῇ· ἅ δὲ ἐπὶ ἀλόγων δικάζῃ, οὐκ οἶει καὶ τὸν Θεόν, τοῦτόν σε ἀπαιτεῖν τὸν νόμον; ἅ γὰρ ἐγκαλεῖς τοῖς κτήνεσι, ταῦτα σαυτῷ πλέον νομοθετεῖν ἔδει· ἄλλως τε εἰ χαίρεις τῷ ἀδικεῖν, τὴν ἴσην ὀφείλεις σφῆξιν διάθεσιν καὶ τῶν σῶν ἀρπαζομένων· καὶ εἰ μὴ ἐγκλημα τὴν κατὰ σοῦ ἀδικίαν ἠγῆ, ἀνέγκλητον νόμιζε καὶ τὸν πλεονεκτοῦντα τὰ σά· εἰ μὲν γὰρ ἄτοπον κρίνη τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἐπιβλαβές, διὰ τί μὴ τὴν σὴν στέργεις ψῆφον καὶ φεύγεις τὸ βλάπτον· εἰ δὲ χάριεν ἐκείνῳ σοὶ δοκεῖ καὶ ἐπιτερπές, οὐδὲ ἐγκαλεῖν χρῆ, τὸν ἀφαιροῦντά σου τὰ οἰκεῖα· ἀλλ' ὥρα σοὶ καὶ ἀγροῦς ἀρπαζομένους σοῦς, καὶ οἰκίαν καὶ ἵππους ἀλλὰ δὴ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα, οὐ μόνον οὐκ ἄχθεσθαι καὶ χαλεπαίνειν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν καὶ ἠδεσθαι· ὁ γὰρ χαίρεις ποῖων, καὶ χαίρειν σε δεῖ πάσχοντα· νῦν δὲ τέρπη μὲν, εἰ περιλαβεῖν ἅπαντα μικροῦ δεδύνησαι τὰ τῶν ἄλλων· //(f.14^v) ζημιωθῆναι δὲ τῶν σῶν τὸ βραχύτατον, οὐκ ἀνέχη· καὶ ὅτι γῆν ὅλως ὁ δεῖνα πατεῖ καὶ στέγης εὐπορεῖ, καὶ τοῦτό σε σχεδὸν ἀνιᾷ· καὶ εἰ πάσης οἶμαι τῆς οἰκουμένης, τοὺς ἄλλους ἐλάσας, ἐξεγένετό σοι μόνῳ

δεσπόζειν, οὐδ' οὕτως ἂν ἦκες εἰς κόρον· οὐκ οἶσθα δὲ ὅτι καὶ Θεὸς ἐφορᾷ· καὶ μισεῖ τὴν πλεονεξίαν· καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἄρπαγας· καὶ ὅτι τρίπηχυς μὲν τελευταῖον ἀρκέσει σοι τόπος, ὃν νῦν οὐ χωρεῖ τὸ πλάτος τῆς γῆς· πλατεῖα δὲ τῆς γεέννης ἐκδέξεται φλόξ, διὰ τὴν κακὴν ἀπληστίαν· τί δέ, ὅταν καὶ τῶν ἀναθημάτων ἐφάπτη τῶν ἱερῶν· τοῦ Θεοῦ μὲν γὰρ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἅπαντα, ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν· ἃ δὲ τὰ θεῖα φέρουσι τεμένη, κατ' ἐξαίρετον ἔχει τὴν εἰς Θεὸν οἰκείωσιν· καθάπερ γὰρ τοῦ βασιλέως μὲν ἅπαντα τὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν σφῆζει τοῖς ἐξωθεν λόγον τὰ τῷ βασιλεῖ πρὸς λειτουργίαν ἀφωσιωμένα, οὕτως οὐδὲ ἰδιωτικά καὶ ἱερά, τὴν ἴσῃν ἔχει τάξιν· οὐδὲ τὴν αὐτὴν ὑπέξουσι δίκην, οἷ κατ' ἀμφοτέρων ἐξυβρικότες· ἀλλ' ὅσον τὸ μέγεθος ἰδιωτικοῦ πρὸς ἱερόν, τοσοῦτον ὑπερβάλλον ἰδιωτικοῦ, τὸ κατὰ τοῦ ἱεροῦ τόλμημα· ἀλλ' ἀνάγκης μοι φησὶν ἐπιστάσης, ἡψάμην καὶ τῶν τοιούτων· τί λέγεις· οὐκοῦν, ἀρνήση καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἀνάγκης ἐπιταττούσης· ἀλλ' ὡς περ τοῦτο ἀθέμιτον, οὕτω //(f.15^r) κάκεῖνο παράνομον· ὅπου γὰρ σαυτὸν ὀφείλεις ἀνάγκης ἐπελθούσης, ἐπιδουναί Θεῷ, πῶς τῶν αὐτοῦ προδώσεις τί διὰ τὴν ἀνάγκην· οὕτω γὰρ μᾶλλον ἐξαιρήση τῆς ἀνάγκης, εἰ σαυτὸν ἀναγκάσεις διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν μὴ ἄπτεσθαι τῶν θεῶν ἐντολήν, μηδὲν τι δράσαι, τῶν ἀπαρεσκόντων Θεῷ· ἀλλὰ σκῆψις ἀδελφοὶ ταῦτα κενή, καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ψυχρᾶς ἡμῶν καὶ ἀνευλαβοῦς εὐλαβείας· εἰ δὲ διὰ τὸν ἀκραϊνῆ πρὸς Θεὸν καὶ θερμὸν ἡμῶν πόθον, ἀποθανεῖν ἐλοίμεθα μᾶλλον, ἢ πατήσῃ τι τῶν ἐνθέσμων, ἀπάσης τε ἀνάγκης κρείττους ἐσόμεθα· καὶ τῆς μελλούσης εὐφροσύνης ἐπιτευξόμεθα· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν· χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ὁ Μ Ι Λ Ι Α λστ'

V. Κείμενον.

Εἰς τὴν Κυριακὴν μετὰ τὰ Φῶτα καὶ ἐπὶ τῆς παραδόσεως Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ¹⁰.

//(f.97^v) Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία, εἰς τὸ ἀναγινωσκόμενον εὐαγγέλιον τῆ μετὰ τὰ Φῶτα Κυριακῆ, τό, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη.

Οὐδὲν ὁ σωτὴρ δείκνυται παραλιπῶν ὧν ἄλλοις ποιεῖν ὑπετίθετο· ὅσα γὰρ ἐνίοις, ἢ δι' ἀγγέλων· ἢ πνεύματι ἁγίῳ· ἢ δι' ἑαυτοῦ, ὡς λυσιτελεῖ παρήνευσε, ταῦτα φανεῖς καὶ αὐτὸς ἐν δέοντι διεπράξατο τῷ καιρῷ· ἔδει γὰρ εἰς

10. Ματθ. 4,12.

διδάσκαλον τελέσας ἡμέτερον, ἔργοις ἐπιδείξασθαι τὰ κελευόμενα· ἴν' ὅτι καὶ ἀσφαλῆ ταῦτα καὶ δυνατά, πίστιν ἑαυτὸν παράσχηται· οὐκ οὖν ἐπίπερ ἦν δέον, καὶ παρέλιπεν· ἔνθεν καὶ μάγοις μὲν χρηματίζει, τοῖς τὰ δῶρα ἐκεῖνα προσενεγκούσι, δι' ἄλλης ἀναχωρεῖν εἰς τὰ ἴδια, ὑπὲρ τοῦ τὰς χεῖρας φυγεῖν Ἑρώδου τὰς μιάράς· Ἰωσήφ δὲ δι' ἀγγέλου μηνύει, ὃς καὶ τοῦ κοινοῦ τούτου πατρός, πατὴρ κληθῆναι ἠξίωτο, αὐτὸν τότε παιδίον ὄντα καὶ τὴν μητέρα συμπαραλαβόντι, πρὸς Αἴγυπτον ἀναχωρεῖν, ἵνα τὸν ἐξ Ἑρώδου κίνδυνον διαδρᾶναι δυνηθῆ· ἃ τοίνυν ἐκείνοις ὑπετίθει τότε, ταῦτα πρὸς ἴσα καιροῦ καλοῦντος, οὗτος φαίνεται πεποιηκώς· δηλώσει δὲ ταῦτα διὰ τῶν σήμερον ἀναγνωσκομένων, Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστῆς· ὃς καὶ τὴν τῶν μάγων ἱστορήσεν ἀναχώρησιν καὶ τοῦ Ἰωσήφ· «ἀκούσας γάρ, φησιν, ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν»· ἰδοὺ τὸ πάλαι κελευόμενον πρὸς οὓς εἰρήκαμεν, ἀναχώρησις ἦν· τὸ δ' αὐτὸ καὶ νῦν ὄραται παρὰ τοῦ κελεύοντος πραττόμενον· ἴν' ὄπερ ἔφην, κατάλληλα δείξῃ τοῖς ἐπιτάγμασιν //(f.98^r) ἔργα παρ' ἑαυτοῦ· ταῦτα δὲ καὶ ἐκέλευεν ὁ σωτὴρ καὶ πράτων ἐδείκνυτο, νομοθετῶν ἡμῖν, τίνα δεῖ ποιεῖν κινδύνων προσδοκωμένων· οὔτε γὰρ ἀδύνατον ἦν τῷ Χριστῷ, διασώσασθαι τοὺς μάγους, ὅψεσιν ἐπιστάντας Ἑρώδου, οὔτε τὸ μὴ συναναιρεθῆναι τοῖς νηπίοις, εἰ κατὰ χώραν ἔμενον Ἰωσήφ, ἀσθενῶς εἶχε πρὸς τοῦτο· ἀλλ' οὐδὲ παραδοθέντος Ἰωάννου, εἰ μὴ πρὸς Γαλιλαίαν ἀνεχώρει, ἔπαθεν ἄν τι μὴ βουλόμενος· ἐκεῖνα δὲ ἐποίει, διδάσκων ἡμᾶς, ἐν ταῖς ἴσαις ὡς εἴρηται τῶν πραγμάτων ζῆλαις ὑποκρύπτεσθαι καὶ μὴ τοῖς κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτειν· τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὸ ἀσθενὲς ἀναλογιζομένους, καὶ ἅμα τοῦ διώκοντος προνοουμένους, ὥστε μὴ παραιτίους αὐτῷ κακοποιίας ἐκόντας ἑαυτοὺς καθιστῆν· καθὰ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς οὕτως ἐπέταξεν· «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς λέγων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην»¹¹· διατι δὲ ὁ Ἰωάννης, ἐκὼν εἰς τὸν Ἑρώδου προῆλθεν ἔλεγχον, καὶ εἰς προῦπτον ἑαυτὸν ἐπαφῆκε κίνδυνον, καὶ οὐχ ὑπεκρύβη κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον· διότι μήτε τὸ δόγμα τοῦτο ἦν ἀκηκοὼς ἐκεῖνος, καὶ ὅτι τοῦ, παρανομοῦντας ἐλέγχειν, οὐδ' ὁ Χριστὸς ἀπεῖρξεν, οἷς δυνατόν ἐστιν ἀντιστῆναι, καὶ μὴ ταῖς βασάνοις μαλακισθῆναι· τὸ γὰρ ἀσφαλὲς διὰ τὴν τῆς φύσεως περιποιούμενος ἀσθένειαν, ἐξέθηκεν ἄπερ ἔφημεν· οὐ μὴν ὡς ἄτοπον, τὸ ἀπαντᾶν ἐκάλυσε τοῖς ἀδικοῦσι· καθάπερ ὁ νομοθετῶν περὶ γάμων, οὐ τὴν παρθενίαν ἀναιρεῖ· ἀλλὰ //(f.98^v) φεύγειν μὲν τὴν πορνείαν διδάσκει· τὴν δὲ παρθενίαν ἐπὶ τῶν δυναμένων οὐκ ἀποτρέπει· καὶ ὁ συγχωρῶν ἀπολαμβάνειν παρὰ τοῦ δανειζομένου τὸ ὄφλημα, οὐ τὸ ἀφιέναι κωλύει καὶ χαρίζεσθαι τῷ ὀφείλοντι· διὰ τοῦτο τὸ χωρεῖν κατὰ τῶν ἀδικούντων καὶ φεύγειν τοὺς διώκοντας, ἀνεύθυνα καὶ ἀμφότερα, τῷ νουνεχῶς ταῦτα οἰκονομοῦντι καὶ θεοφιλῶς· ἄλλως τε καὶ εἴ τις παρὼν πατουμένος

11. Ματθ. 10,23.

ὄρθ' τοὺς ἱεροὺς νόμους, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀνάγκη διανίστασθαι καὶ μὴ σιγᾶν· ὁ μὲν γὰρ ἐλέγξει τὸν ἀναίδην τοὺς εὐσεβεῖς διώκοντα κινηθεῖς, εἰς κατάδηλον ἑαυτὸν ἀνάγκην καθήσιν· ἔνθα δέος οὐ μικρόν, πρὸς τὴν τῆς μάχης συμπλοκὴν ἤττηθῆναι· διὸ καὶ παραιτεῖσθαι λυσιτελέστερον τοὺς τοιούτους πολέμους· ὁ δ' ἐπανορθοῦν ἐπιχειρῶν τὸν τοὺς οἰκείους παραβαίνοντα νόμους, οὐ τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ τιμωρηθῆναι δέδοικεν· ἔχει γὰρ καὶ τὸ τοῦ παραβαίνοντος συνειδός, σύμμαχον πρὸς τὸν ἔλεγχον· καὶ μᾶλλον ἂν τὴν τούτου προσδοκῆσιεν ἐπανόρθωσιν, ἢ τὴν παρ' αὐτοῦ κόλασιν· διὰ ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους δίκαιον ἐπαποδύεσθαι· καὶ τὴν ἀδικίαν ὑπ' ὄψιν παραγυμνοῦν· καὶ ὁ βαπτιστὴς γάρ, οὐ πρὸς ἀσεβῆ καὶ διώκτην ἐπέδραμεν· ἀλλὰ τὸν ὄρους κινουῖντα πρώτους· μήποτε δὲ καὶ τὸ φεύγειν διωκομένους ἐκέλευσεν ὁ Χριστός, ὅταν πολεμίους ὀρώμεν, μανικῶς μόνον καὶ οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας τὴν καθ' ἡμῶν σφαγὴν ἐπισπεύδοντας· διατὶ δὲ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὴν Ἰωάννου //(f.99r) κάθειρξιν ὁ Χριστὸς ἀναχωρεῖ· εἰ γὰρ φυγεῖν ἐχρῆν, πρὸ τῆς εἰρκτικῆς ὑποχωρεῖν ἔδει, ὡσάν λάθῃ φεύγων ὑπὲρ τῆς Ἰωάννου παραδόσεως· μὴ γὰρ πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι ἠγγόει, καὶ ἔμενε τοῦ Ἰωάννου φανῆναι τὰ δεσμά, καὶ τότε φυγῆ χρήσασθαι; οὐκ ἔχει τοῦτο λόγον ἐπὶ τοῦ τῶν ὄλων δημιουργοῦ.

Ἄλλ' ἦδει μὲν οἷα προγνώστης, τὴν ἐκείνου καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι κάθειρξιν· φεύγει δὲ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι, καὶ οὐ πρότερον, ἀνθρωπινώτερόν τε ἅμα δεικνύων, καὶ ἵνα μὴ ἀναχωρεῖν παιδευθῶμεν, δι' ὑπόνοιαν προσδοκωμένων μόνον κινδύνων· ἀλλὰ παρὰ τὰς συνήθεις μένωμεν διατριβάς, ἕως ἂν ἀληθῶς ῥηγνύμενον καθ' ἡμῶν γινώμεν τὸν πόλεμον· σὺ δέ μοι καὶ ἀπὸ τῶν κειμένων τούτων, ἠθικὴν ἀναλάβανε παιδαγωγίαν· καὶ ὄρα μήποτε ὀλίσθῃ συμπεσόντος σοι τοῦ ὑποδεεστέρου, σαυτὸν πρὸς πειρασμοὺς ἀφύλακτον ἐάσης, τῇ σῆι τάχα ἐπικαυχώμενος μεγαλειότητι· ὡσπερ γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε, καὶ οἶον ἑαυτὸν ἀσφαλείᾳ καθώπλισε, τὰ τοῦ Ἰωάννου μεμαθηκῶς δεσμά, οὕτω καὶ σέ, ἀσφαλίζεσθαι πάσῃ χρητῇ τῇ δυνάμει, ἄλλον πεσόντα ὀρών, κἂν ἐπιπολὺ τούτου τὴν ἀρετὴν ὑπερέχῃς· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἂν εἴης τὸν ἀδελφὸν ὑπερβάλλον, κἂν ἐφ' ὅτι μέγα ἐσπούδασας, ὅσον ὁ Χριστός, τοῦ βαπτιστοῦ μείζων ἐτύγχανεν· ἀναχωρητέον οὖν πρὸς ἀσφάλειαν, ἄλλων ὀλισθαινόντων, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς συμπεδηθῶμεν ὀλίσθοις· ἀναχωρητέον καὶ πρὸς φυγὴν, τῷ σώματι //(f.99v) προσδοκωμένου κινδύνου, ἀφ' οὗ καὶ τὴν ψυχὴν ἀδηλον μὴ συγκινδυνεῦσαι· ἀναχωρητέον ἐξ ἁμαρτίας, καὶ μὴ χρονίζειν ἑαυτοὺς ἐῶμεν ἐν ῥύποις· μήποτε τῆς τομῆς ἐπιστάσης, ἔξω τοῦ καθαροῦ ῥιφῶμεν νυμφῶνος διὰ τὸν ῥύπον· ἀναχωρητέον πολυοχλίας καὶ βαδιστέον πρὸς ἡσυχίαν θεάρεστον, ἀφ' ἧς ἡμῖν καθαρῶς ἐντυχεῖν ἔξεσται Θεῷ· ἐπειδὴ καὶ Χριστὸς δι' ὧν ἐποίει, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐφήπλωσεν· οὐ γὰρ τοῖς ὄχλοις ἀεὶ συνῆν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ὄρος μόνος ἐφοίτα· εὐχῶν ἔνεκεν ποιούμενος τὴν ἀναχώρησιν· ὁ πάντως ὑπὲρ ἡμῶν ἐπραγματεῦετο,

ὄσῳν καὶ πρὸς τούτου τὴν μίμησιν σπεύδωμεν· ἀλλὰ γε δὴ καὶ ἄλλως, οὐ-
 τωσὶ ταῦτα θεωρήσεις τὰ ῥήματα· νόει μοι τὸν Ἰαδὰμ ἀντὶ τοῦ Ἰωάννου.
 Ἐπειδὴ κάκεινος χάρισιν ἦν πρὸ τῆς ἐκπτώσεως πολλαῖς διαπρέπων· πρὸς
 ὃ τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἡ Ἰωάννου φέρει φωνή· διότι τοῖνον ὁ προπάτωρ τοῖς
 τοῦ ἀποστάτου δεσμοῖς ἐκὼν παρεδόθη, διὰ τοῦτο φιλανθρώπων κινήσεις ὁ
 σωτὴρ ἀγαθότητι, τῶν οὐρανίων ὡς εἰπεῖν ἀνεχώρησε μονῶν· καὶ κάτω χωρεῖ
 πρὸς τὴν Γαλιλαίαν τὸν καθ' ἡμᾶς δηλαδὴ κυλινδρῶδη τοῦτον καὶ ἄστατον
 χῶρον, ἵν' ἐπανορθώσῃ τὸν πεπτωκότα· «καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν
 κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν· ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν καὶ
 Νεφθαλεῖμ·» περὶ τὴν ἔρημον γὰρ ἦν ὁ Χριστὸς διατρίβων τοῦ Ἰορδάνου,
 ἔνθα ἀπόσιτος τεσσαράκοντα ὄλας διατελέσας ἡμέρας, συνεχώρησεν,
 αὐτῷ προσβαλεῖν //(f.100^r) τὸν διάβολον, ἵν' ἐλέγξῃ τὴν πανουργίαν αὐ-
 τοῦ, καὶ πείσῃ τοὺς μορφοθέντας κατὰ Χριστόν, μηκέτι τρέμειν τὰ βέλη
 τοῦ ἀντιπάλου· ἀπὸ τῆς ἐρήμου δὲ ἐκείνης ἀνεχώρησεν εἰς Γαλιλαίαν, ἥς
 μέρος ἡ Ναζαρέτ, ἡ καὶ θρησαμένη τὸν σωτὴρα καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῷ τοῦ
 βίου διακονησαμένη, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν παρ' αὐτῆς ἐπωνυμίαν παρασχο-
 μένη· ἐκεῖθεν γὰρ ὁ δεσπότης, τὴν Ναζωραῖος εἵληφε προσηγορίαν· ἀλλὰ
 καὶ τὴν Ναζαρέτ καταλιπὼν, ὤκησε Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν· ὡς
 καὶ ἄλλης Καπερναοὺμ, πόρρω τῆς θαλάσσης οὔσης ἀφικισμένης.

Εἶχε μὲν οὕτως ἐπὶ Χριστοῦ τὰ τῆς μεταβάσεως, διὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου
 παράδοσιν· ἐκ δὲ τούτων καὶ ταύτην οἶμαι συναγαγεῖν δυνήσῃ τὴν θεω-
 ρίαν· ἔρημον νοήσεις τοὺς Ἰουδαίους· οἱ καρπῶν ὄντες ἐτύγχανον ἐρημοί
 θείων, ἅτε τὸν καρποδότην ἀπωσάμενοι Θεόν· διὸ καὶ ἀπ' αὐτῶν ὁ Χριστὸς
 ἀνεχώρησεν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν· τουτέστι τὰ ἔθνη· τὰ κυλίνδρου δίκην τῇ
 ἁμαρτία συγκυλινδούμενα· ἡ δὲ Ναζαρέτ, μέρος μὲν οὔσα τῆς Γαλιλαίας, εἰς
 ἀγιότητα δὲ διερμηνευομένη, τοὺς ἐξ ἁμαρτίας αἰνίττεται τῶν ἐθνικῶν εἰς
 ἀγιότητα μεταποιηθέντας· καὶ τὸ ἀνατραφῆναι γὰρ τὸν Χριστόν ἐν τῇ Να-
 ζαρέτ, τό, ἐν τούτοις τὸν Χριστόν παραμεῖναι σκιαγραφεῖ τῶν ἐθνῶν, ἃ δὴ τὸν
 μόνον τοῦτον ὑπεδέξαντο ἅγιον· ἡ Καπερναοὺμ, χωρίον ἐρμηνεύεται παρα-
 κλήσεως· ἡ δὲ Ζαβουλῶν, παρά τισι μὲν, ῥύσις νυκτερείας ἢ κατοικητήριον
 δαιμόνων· παρ' ἑτέροις δὲ //(f.100^v) εὐωδία καὶ εὐλογία· τὴν δὲ Νεφθαλεῖμ,
 εἰσὶν, οἱ φασὶ σημαίνειν τὸν πλατυσμόν· ἄλλοι δέ, στέλεχος ἀνεμῆνον, ἢ
 προσευχήν· τὸ οὖν τὴν Ναζαρέτ καταλιπεῖν τὸν Χριστόν, καὶ τὴν Καπερνα-
 οὺμ οἰκῆσαι, τοῦτ' οἶμαι νοεῖν δίδωσιν· ὡς ἀφήσῃ μὲν τοὺς προβεβηκότας
 εἰς ἀγιωσύνην καὶ τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν· ἅτε μὴ διδασκάλου λοιπὸν
 δεομένους, ἀλλ' ἱκανῶς ἔχοντας καὶ ἑτέρους διδάσκειν· χωρεῖ δὲ πρὸς τοὺς
 χρήζοντας παρακλήσεως, ἤτοι βοθησίας καὶ ἰατρείας· οὐ γὰρ χρεῖαν, φησὶν,
 ἔχουσιν οἱ υγιαίνοντες ἰατροῦ· ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες¹² ἀλλὰ μὴ φοιτῶντα

12. Λουκ. 5,31.

πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους τὸν Ἰησοῦν ἀκούσας, ἐρήμους νόμιζε τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας καταλιπεῖν, τοὺς τὴν ψυχὴν ὑγιαίνοντας· φοιτᾷ μὲν γὰρ καὶ ἐπ' ἐκείνους, καὶ τούτων δὲ οὐ διίσταται· ποῖος γὰρ οὐκ ἔχει τόπος τὸν ἀπανταχοῦ παρόντα· μᾶλλον δὲ πῶς διαζευχθήσεται τῶν ἁγίων, ὁ αἰεὶ τοῖς δικαίοις ἐπαναπαυόμενος· ταῦτα δὲ φαμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ ῥήματα· τό, τοῦς δε μὲν ἀφιέναι δηλαδή, πρὸς δὲ τοὺς, μεταβαίνειν, διὰ τὸ μὴ πάντας τῆς αὐτῆς δεῖσθαι τοῦ σωτήρος ἐπιφανείας· ἀλλὰ νῦν μὲν μικρᾶς τῆς παρ' αὐτοῦ φωταυγείας, τοὺς μήπω τὴν νοητὴν ὄψιν κεκαθαρμένους· νῦν δὲ μείζονος καὶ τελεωτέρας, τοὺς ἐκεῖνο λαμπρῶς ἀποξέσαντας τὸ ὄμμα· καὶ ἀπλῶς, τῷ τοὺς δε μὲν, τῶν τοιῶνδε χρήζειν φαρμάκων πρὸς σωτηρίαν, ἄλλους δέ, ἄλλων· ἐπειδὴν τοίνυν ὁ σωτήρ, ἃ πρὶν ἀπλούστερα τοῖσδε παρεῖχε φάρμακα, ταῦτα ἐπὶ μὲν/(f.101^r) τούτων ὡς ἤδη τελειομένων καταλίπη, ἑτέροις δὲ παράσχεται, κατὰ ταύτην δὴ τὴν οἰκονομίαν φαίη τις ἂν οὕτω τὸν λόγον ἐπὶ Χριστοῦ σχηματίζεσθαι, ὅτι τόνδε καταλιπὼν, πρὸς τόνδε μετακεχώρηκεν, ὁ μηδένα ποτὲ τῆς αὐτοῦ προνοίας ἔξω καὶ χάριτος ἀφιεῖς· ὅρα δὲ ὅτι καὶ παραθαλασσίαν εἶρηκε τὴν Καπερναοῦμ, καὶ ἐν ὀρίοις κειμένην Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεῖμ· ἴν' ἐκεῖνο ἐμοὶ δοκεῖν αἰνίξεται, ὡς ἐπ' ἐκείνους ἔδραμε τοὺς ἐξ ἔθνων ὁ σωτήρ, οὓς κατεῖδε τῇ θαλάσῃ τῆς ἀσεβείας βυθιζομένους, καὶ πλατὸ σκότος ὄντας ἀτεχνῶς καὶ δαιμόνων κατοικητήριον· καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς δεομένους παρακλήσεως· διὸ καὶ κατῴκησεν εἶπεν εἰς Καπερναοῦμ, δηλῶν ὅπως οὐ παροδικῆς, ἀλλὰ χρονίας ἐκεῖνοι τῆς τοῦ σωτήρος ἐδέοντο μονῆς· καὶ τότε γὰρ κατῴκησε, καὶ νῦν ἀληθῶς οἰκῶν ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπαύσατο, μᾶλλον τοὺς ἐξ ἔθνων, ἢ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ τὴν Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεῖμ φωνῆν, ἐπὶ τῶν ἐπαινουμένων, ὡς ἔφαμεν, ἐκδεδώκασιν ἔνιοι, ἐρεῖς καὶ ἐπὶ ταῦτα τροπικῶς ἀνάγεσθαι τοὺς ἐθνικούς, ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως· εἰς τοῦτο γὰρ αὐτὸ τὰ πλείω τῶν ἔθνων ἐξέβη τῷ τοῦ πλάστου ἑλέφ, πρὸς εὐωδίαν δηλονότι καὶ εὐλογίαν καὶ προσευχὴν, καὶ ὡς καλλιπρεπέστατος κλάδος ἐπὶ μέγα διήκων πλάτος, οὕτως εἰς τὰ γῆς ἀπανταχοῦ πέρατα, καὶ δέδεικται καὶ ἐκτέταται· ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπον ἡμῖν ὁ Χριστὸς προὔτεθη, καὶ ἐφ' ὧν πεποίηκεν ἄλλων, /(f.101^v) οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων· ἔνθεν σκοπεῖν σε χρή, ὅποταν καὶ ῥήμασι φωτίζειν ἄλλους καὶ πράγμασιν ἱκανὸς ἦν, ὥστε μὴ μένειν ἀμετάβατον, ὄνπερ ἔλαχες συνῶν ἀνδρῶν ἱερῶ συλλόγῳ· ἀλλ' ἔἴμ μὲν ἐκείνους ἀγιασμοῦ σκεύη τυγχάνοντας, χωρεῖν δ' ἐπ' ἄλλους ἀπωλείας βυθῷ κρημιζομένους, καὶ τούτοις χεῖρα ὀρέγειν, ἴν' εἰδοῖεν ὁδηγῶ σοι χρώμενοι, τὴν πρὸς ἀγιότητα φέρουσαν· ὁρᾷς γὰρ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς, ἔασας τὴν Ναζαρέτ, τοὺς ἀγιασμοῦ δηλαδή μετόχους ἀνθρώπους, τὴν παραθαλασσίαν ὤκησε Καπερναοῦμ· ἦγουν, οὓς ἡ θάλασσα κατέκλυζε τῆς ἁμαρτίας· καὶ πολλῆς ὡς γε ἔφημεν διὰ τοῦτο χρήζοντας τῆς τοῦ σωτήρος παραμυθίας· ταῦτα γάρ, μᾶλλον δὲ καὶ πάνθ' ὅσα εἰς γῆν ὁ σωτήρ ἐπεδείξατο, ἡμῶν ἔνεκεν ποιῶν διετέλεσεν, ὡσᾶν ὡς οἶόν τε ἡμῖν

πρὸς τὴν ἐκείνων σπεύδωμεν μίμησιν· καὶ οὕτω κατὰ Χριστὸν ὄμμεν ἀληθῶς τρέχοντες, καὶ τὴν αὐτοῦ μόρφωσιν περιφέροντες· εἴτα ὁ μὲν σωτὴρ ἀγαθότητι μόνῃ, τὸν καινὸν ἐκείνον ἅπασιν ἐπέχεεν ἔλεον· οὐδὲ γὰρ τοὺς ἀμαρτάνοντας ἀνορθῶν, αὐτὸς τι παρὰ τοῦτο βελτίων ἐγένετο.

Σοὶ δὲ ἀδελφὸν ἐπιστρέφοντι πλανηθέντα, μέγα περιέσται κέρδος· μικροῦ γὰρ τὴν αὐτὴν καὶ σαυτῷ παρέχεις βοήθειαν, ἵνα μὴ λέγω μείζω, ἢς ἂν τῷ χρήζοντι μεταδῷς· ὡς εἶναι ἐντεῦθεν ὑπόθεσιν τὸν ἀδελφόν, τοῦ τυχεῖν σε τῆς παρὰ Θεοῦ βοηθείας, μεταδιδόντα τούτῳ τῆς παρὰ σοῦ· Ἰάκωβος γὰρ ὁ ἱερός φησι κῆρυξ, //(f.102^r) «γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου· καὶ καλύψει πλῆθος ἀμαρτιῶν»¹³ σῶζεις τοίνυν σαυτόν, οὐ μείζον οὐδέν, πρὸς σωτηρίαν ἔλκων τὸν ἀδελφόν· οὐκοῦν λαμπρὰν κομιζόμεθα τὴν ἐμπορίαν, ἐν τῷ μεταβαίνειν, καὶ τὸν ἐπὶ κρημοῦ τῆς ἀμαρτίας πλανώμενον ἐπιστρέφειν· καὶ λαμβάνομεν οὕτω μᾶλλον, ἢ διδόμεν· τὴν γὰρ παρὰ τῆς διδασκαλίας κενοῦντες βοήθειαν, τὸ μέγα καὶ δυσπόριστον ἀποφερόμεθα, τὴν σωτηρίαν· ἐκείνον δὲ ὁ λόγος, πρὸς τοιαύτην χωρεῖν διακονίαν προτρέπει, ὃς καὶ τῆς ψυχικῆς ἑαυτὸν κηλίδος ἐκάθηρε, καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἰᾶσθαι νόσους δυνατῶς ἔχει· οὐ γὰρ παντὸς ὁ ἀγὼν οὗτος τοῦ βουλομένου· εἰ γὰρ ἔλκεσι βρῶν ἀποδύη πρὸς ἰατρείαν, μὴ ὅτι γε τὸν κάμνοντα θεραπεύσεις, ἀλλὰ καὶ τῆς σῆς δυσωδίας μεταδώσεις· καὶ οὕτω μέγα σαυτῷ, τὸ μένον πῦρ ἐτοιμάσεις· πῶς δὲ καὶ ἰατρεύειν ἄλλον ἐπιχειρήσεις, τῶν σῶν βοῶντων τραυμάτων, ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτὸν¹⁴ ὥστε, εἰ μὴ χάριτι τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος τὸ ἰατρεύειν πεπληροφόρησαι, κὰν ἡ οἰκουμένη πρὸς τοῦτο σε ἔλκη πᾶσα, ἀποπήδησον· καὶ μᾶλλον εἶναι παρήκοος ἀκούειν θέλησον, ἢ γενέσθαι φθοροποιὸς ὑπήκοος· παρακούσας μὲν γὰρ, σαυτόν τε καὶ ἄλλους τῆς ἐκ τῆς ἀμαθίας ἀπήλλαξας βλάβης· ὑπακούσας δέ, πολλοὺς ἀπώλεσας μετὰ σαυτοῦ· ὑπὲρ ὧν μέγα στενάξεις //(f.102^v) ἐκεῖθεν, ἀπότομον ὄρων τὴν δίκην καὶ ἄπαστον· ἀλλ' ἐπὶ τὴν προκειμένην ἐπανιτέον ἀκολουθίαν· «κατῳκησέ φησιν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ· ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλείμ· ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου· Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀντέειλεν αὐτοῖς¹⁵» οὐ διότι τοῦτον εἶρηκεν Ἡσαΐας τὸν λόγον, διὰ τοῦτ' ἐκεῖ τὴν οἴκησιν ὁ σωτὴρ πεποίηκε· μάλιστα γὰρ, διότι προὔκειτο ταῦτα πεποικέναι τὸν δεσπότην· διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνα ἐφθέγγετο· οὐκοῦν, οὐχ ἵνα ἀπλῶς πληρωθῆ τὸ προφητικὸν ρῆμα, γέγονεν ἐκεῖνα· ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἐκβῆ τὰ προωρισμένα· ἃ μὲν γὰρ ἔσεσθαι ἔμελλε, τῷ προφητικῷ χαρίσματι προκατήγγειλεν Ἡσαΐας· τοῦ δὲ σωτῆρος εἰς ἔρ-

13. Ἰακ. 5,20.

14. Λουκ. 4,23.

15. Ματθ. 4, 14-16.

γον ἐκεῖνα δεικνύοντος, πληροῦται καὶ ἄμφω· ἦτε πρόρρησις καὶ τὰ προωρισμένα· ὁ ἵνα τοῖνυν ἐνταῦθα σύνδεσμος, οὐ πρωταίτιόν τι σημαίνει πρὸς ἀνάγκην φέρον· ἀλλὰ τὴν φανέρωσιν ἀπαγγέλλει καὶ ἐκβασιν τῶν προεγνωσμένων· σκόπει δέ, ὅπως οὐδὲ ἐν ἀμάρτυρον ὄν, ὁ δεσπότης εἰργάσατο, ἐκβῆναι εἶασε, καὶ μὴ προκεκηρυγμένον, ἵν' ἐπιστομίζοιεν αἱ προρρήσεις τοὺς ἀντιλέγοντας τοῖς τὰ τοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ τὴν προφητικὴν ταύτην ῥῆσιν, οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν ὁ //(f.103^r) εὐαγγελιστής· ἀλλ' ὡσάν καὶ τοῖς ἐκβᾶσιν ἐπὶ Χριστοῦ πίστιν παράσχη τὸν προκηρύξαντα, ἀξιόχρεω πρὸς μαρτυρίαν ὄντα, καὶ ἥκιστα παρ' Ἰουδαίους τοῦτον παραγραφόμενον, καὶ πᾶσαν ἐντεῦθεν πρόφασιν περιέλη τῶν ἐκεῖνα ἀντιλεγόντων· ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ σφόδρα τι τῶν παραδόξων καινοτομηθῆναι προὔκειτο, τὸ φανῆναι φημί τὸν πλάστην καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπον, καὶ ὅσα φανείς κατεδέξατο, ἦν οἶμαι διὰ τοῦτο τῶν ἀναγκαίων τοὺς προσημαίνοντας ταῦτα φανῆναι, ὡς τε τοὺς ἀνθρώπους ἡρέμα τῇ ἀκοῇ προγυμνασθέντας, δυναθῆναι φέρειν καὶ ὀρώμενα τὰ παράδοξα· τὸ γὰρ ὑπὲρ φύσιν καὶ μὴ κατὰ τὸ εἰωθός, ἐξαπίνης μὲν φανέν καὶ μὴ προαγγελθέν, σφόδρα τε ταράττει τοὺς θεατάς, καὶ τῆς δυσπιστίας οὐκ ἀπαλλάττει· προμηνυόμενον δέ, μᾶλλον εὐπαράδεκτον γίνεται προελθόν· ὅρα δέ, ὅπως ὁ προφήτης, ἀπὸ τε τῆς τῶν τόπων προσηγορίας καὶ τῆς τοῦ πάθους σημασίας, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς γνωρίμου προσωνομίας, ἐκδηλότατα περὶ τῶν ἐθνῶν ποιεῖσθαι δείκνυσι, τὴν τοῦ φωτισμοῦ πρόρρησιν· ἡ μὲν γὰρ Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεὶμ ὡς φθάσαντες ἔφημεν, τὰ ἔθνη αἰνίττεται· πάσχοντας δὲ τὰ τῶν τυφλῶν, ἀπὸ τε τοῦ καθῆσθαι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, τίνας ἂν τις ἔχοι νοεῖν ἀσφαλέστερον ἄλλους, ἢ τοὺς ἐθνικούς· ἔπειτα οὐδ' ἐν τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν προὔθηκε τὴν κλησιν γυμνήν· Γαλιλαία εἰπὼν τῶν ἐθνῶν· ἐμέλησε γὰρ //(f.103^v) τοῖς προφήταις, δῆλην τῶν ἐσομένων προεκτίθεσθαι τὴν ἱστορίαν καθόσον ἐνῆν, τὰ τε ἐσόμενα φανερόνων, καὶ μὴ τὸν προφητικὸν διαφεύγειν χαρακτήρα· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνοι κατὰ τὴν χορηγοῦσαν αὐτοῖς τοῦ θεοῦ πνεύματος προὔλεγον χάριν· μήτε πάντη σκοτεινὰ φθηγόμενοι, μήτε λίαν εὐσύνοπτα· τὸ μὲν, διὰ τοὺς ἀξίους τῆς ἐκεῖθεν τυχεῖν λαμπηδόνας, ἵν' ἐκ τοῦ κρυφίου καὶ μὴ παντάπασιν ἀφανοῦς, τῇ σπουδῇ θηρεύσωσι τὴν ἀλήθειαν· τὸ δέ, διὰ τοὺς ῥαθύμους· ὅπως μὴ γνόντες μὲν ἐκεῖνα διὰ τὸ σαφές, ἀπιστοῦντες δὲ διὰ ῥαθυμίαν, ἐκ μέσου σπεύσωσι θεῖναι τὰ θεῖα μηνύματα· κάντεῦθεν, τῇ κακίᾳ τῶν ἀπωλείας ἀξίων, ζημιωθεῖεν οἱ σπουδαῖοι τὰ κάλλιστα· τὰ δὲ γνωρίσματα τῶν εἰρημένων χώρων τίθησιν ὁ προφήτης, γῆ λέγων Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ ὁδὸν θαλάσσης, ἡγουν ἢ παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ πλησίον κειμένη τῆς θαλάσσης, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ταύτας ἐμοὶ δοκεῖν τὰς ἐπωνυμίας, καὶ ἄλλων ἐχόντων ἀλλαχοῦ τόπων· διὸ καὶ Γαλιλαία φησὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι καὶ ἄλλη τῶν Ἰουδαίων οὕτως ἦν ὀνομαζομένη χώρα. Ὅπως δὲ ὁδὸς τὰ ἔθνη θαλάσσης, ἔχεις οἶμαι νοεῖν ἐκ τῶν προειρημένων· οἱ γὰρ ἐξ ἐθνῶν πρὶν

ἦσαν, τὴν τῶν ἀνομιῶν καὶ ἀσελγειῶν ὀδεύοντες θάλασσαν· ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· ἐπειδὴ καθάρσεως οὐδέν τι προσῆν αὐτοῖς ἶχνος οὐδὲ μετανοίας· ὁ γὰρ Ἰορδάνης //(f.104r) τοὺς μετανοοῦντας ἐδέξατο καὶ καθαιρομένους. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Ἰορδάνης, ποταμῶν ἐκ δύο τὴν ἔνωσιν ἔσχεν, ἴορ γὰρ καὶ δάνης συμμιγνύμενοι, εἰς μίαν ταύτην συνῆλθον τὴν προσηγορίαν, φαίη τις ἄν, τὴν τῶν ἐθνικῶν κάκτουτου σκιαγραφεῖσθαι ἔνωσιν, οἱ καὶ πορρωτάτω μὲν τοῦ Χριστοῦ διεστηκότες, οὕτως αὐτῷ συναφθῆναι δεδύνηται, ὡς εἰς μέλη μὲν αὐτοῦ τοῦ δεσπότης τελέσαι, τούτους δὲ εἰς κεφαλὴν ἐκείνον· πρὸς δὲ τοὺς ὑπὸ τὸν παλαιὸν νόμον ἀπεναντίας ἔχοντες, ταυτὰ φρονεῖν ἀληθῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ὀλίγοις ἐξ ἐκείνων συνῆλθον· διὰ γὰρ ταύτην, ὡς ἔοικε τὴν σκιαγραφίαν, καὶ Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ ἐβάπτισε, καὶ Χριστὸς ἐν αὐτῷ ἐβάπτισατο· τὴν τῶν ἐθνῶν ὡσανεὶ παρυπογράφοντες ἔνωσιν, ἐκ τοῦ τὸ βάπτισμα ἐν ποταμῷ δεικνύειν ἐξ ἐνώσεως συνεστηκότι· ἀλλ' ἀκούσωμεν τίνα περὶ τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ Ἡσαΐας προεμήνυσεν εὐαγγέλια· «ὁ λαός, φησιν, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα»· τί σκότους ἀνιαρώτερον· αὕτη πάλα ἡμῖν ἢ νόσος τοῖς ἔθνεσιν· ἐξ ἐκείνων γὰρ ἡμεῖς· καὶ τί φωτὸς ὠραιότερον καὶ τερπνότερον· τοῦτο ἡμῖν ἔπειτα παρὰ Θεοῦ τὸ δῶρον·

Οὕτως ἐξ ἄκρας δυστυχίας, εἰς ἄκραν εὐδαιμονίαν μετὰγειν οἶδε Θεός· μᾶλλον δέ, οὔτε κατὰ τὸ σκότος εἶχεν ἢ μοχθηρία τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνην, οὔτε κατὰ τὸ φῶς ὑπῆρξε τούτοις ἢ χάρις ὕστερον· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἅπαν ἀνιαρὰ ἐκείνα τὰ τραύματα, θεοῦ γὰρ χωρισμοῦ τοῖς νοῦν ἔχουσιν //(f.104v) οὐδὲν ἀλγεινότερον, καὶ τῶν τερπνῶν ἀπάντων ἡδύτερον, ἢ τῆς νέας δωρεὰ φωταυγίας· Θεοῦ γὰρ ὑψηλότερον οὐδέν· τοῦτο δὲ ἡμῖν, τὸ φωτεινὸν δῶρον· μήτε δὲ τὴν παλαιὰν κακίαν ἐκείνην, μήτε τὴν νέαν χάριν, δηλοῦν ἄλλως ὁ προφήτης ἔχων, τῇ τοῦ σκότους καὶ τοῦ φωτὸς ἐχρήσατο φωνῇ ἐκ τῆς γνωρίμου τούτων ἡμῖν ὑπερβολῆς πρὸς τε ἀνίαν καὶ τέρψιν, ἐκατέρων ἐκείνων γνωρίζων τὸ διάφορον μέγεθος· καθημένους δὲ εἶπεν ἐν σκότει, τὴν ὑπερβολὴν ὡσπερὶ τῆς τυφλώσεως ἐκείνων ἐμφαίνων· οὐδὲ γὰρ ἐβάδιζον ἐν σκότει, ὅθεν ἄν τις καὶ διαδραμεῖν ἐκείνο ἐνόμισε καὶ διαφυγεῖν· ἀλλ' ἐκάθηντο· ἀπ' οὗ σχεδόν, οὐδ' ἀναστῆναι παρεῖχον ἐλπίδα καὶ λυθῆναι τοῦ πάθους· ἀλλ' ὅσῳ μέγα ἐκείνους ἐκάλυπτε σκότος, τοσοῦτῳ καὶ φῶς ἐωράκασιν ἀντίρροπον· διὸ καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ σκότους, διὰ τοῦ καθῆσθαι τὸ μέγεθος ἐνέφηγεν· ἐπὶ δὲ τοῦ φωτὸς, μέγα ἀπλῶς αὐτὸ προσεῖρηκε· μέγα δὲ ἀληθῶς τοῦτο τὸ φῶς· ὁ καινός, φημι, νόμος, τὸ ἱερὸν δηλαδὴ εὐαγγέλιον· καὶ οὐχ οἶος ὁ παλαιός, ὃς λύχνῳ ἔοικε· καὶ τούτῳ προσονομάζεται τῷ ὀνόματι· λύχνος γὰρ φησι τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου¹⁶.

Διὸ μοι δοκῶ, καὶ λύχνος ἦν αἰεὶ καιόμενος ἐν τῇ σκηνῇ· εἰς μαρτύριον εἶποι τις ἄν, τοῦ κατὰ λύχνον φαίνειν τὸν νόμον ἐκείνον, καὶ μὴ πάντα τὸν

16. Ψαλμ. 118, 105.

κόσμον φωτίζειν δύνασθαι· ὕπερ μόνου ἐστὶν ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ· καθάπερ ὁ ἀψευδέστατος αὐτὸς μαρτυρεῖ περὶ ἑαυτοῦ, ἐγὼ εἰμι //(f.105^r) λέγων τὸ φῶς τοῦ κόσμου¹⁷. οἱ τοίνυν ἐξ ἔθνων, καὶ τοῦ λυχνιαίου φωτὸς ἀποροῦντες ἐκείνου, ἐν σκότῳ λοιπὸν ἐκάθηντο μεγίστω· διατὶ δὲ εἶδεν, εἶπε περὶ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ φῶς μέγα, καὶ οὐκ ὕψεται· οὐ γὰρ ἰδὼν ἦν τοῦτο τὸ φῶς ὁ λαός, ὅτε ταῦτα ὁ Ἑσαΐας ἐφθέγγετο· ἀλλὰ μετὰ πολὺν ἐώρακε τὸν παρεληλυθότα χρόνον· τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως εἶρηκε; διότι τὸ μετὰ πολλὴν ἡμῖν φανὲν περίοδον, πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τότε ὁ προφήτης ἐώρα· καὶ τοῖς μὲν ἔθνεσιν, ἔμελλεν ἢ τοῦ φωτὸς φανήσεσθαι θέα· ὁ δὲ προφήτης ὡς ἤδη ταῦτα τῷ φωτὶ φωτιζόμενα, τῇ προφητικῇ ἐθεώρει χάριτι· τοῖς γὰρ κεκαθαρμένοις ἐκείνοις ὄμμασιν, ὄρων μὲν οἶψι τὰ ἔθνη πρὶν συνεκαλύπτετο σκότῳ, οἶψι δὲ εἰσέπειτα φωτὶ περιελλάμφθησαν, μετ' ἐκπλήξεως, ὡσπερ καὶ θαυμαστικῆς ἔκραξε τῆς βοῆς, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εἶδεν εἶπε καὶ οὐχ ὀρᾷ· τὸ τῆς ἐκπλήξεως οἶον σχῆμα διασημαίνων· καθάπερ εἶ τις τὸν ἐκ νέου γεγηρακότα τυφλὸν παρελπίδας ὄρωντα ἰδὼν, ἐβόησεν ἐκπληττόμενος ὡσανεὶ καὶ θαυμάζων, εἶδεν ὁ τυφλός· εἶδε δὲ εἰπὼν, οὐκ ἐπὶ μέλλοντος τὸ ὄρᾶν ἀναιρεῖ· ἀλλὰ τὴν αἰφνίδιον καὶ καινὴν μεταβολήν, τῇ φωνῇ ἐκείνῃ χαρακτηρίζει· τίνος δὲ ἔνεκεν εἰπὼν ὁ λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, ἐπήγαγε καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέ//(f.105^v) τειλεν αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ, δύο τινὰς δείκνυσι τοὺς τοῦ φωτὸς ἀπολελευκότητας· τὸν τε καθήμενον ἐν σκότει λαὸν· καὶ τοὺς καθημένους ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου· τίς οὖν ἐστὶν ἡ διττὴ πληθὺς αὕτη· ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ περὶ τῶν προτετελευτηκότων τοῦτο φησὶ τῆς εἰς γῆν τοῦ σωτήρος καθόδου, καὶ τῶν εἰς περιόντας μετὰ ταύτην τελούντων· καὶ ἀμφοτέρους γὰρ ὁ Χριστός, τῷ οἰκείῳ φωτὶ κατήστραψε· τοὺς μὲν, ἐν γῆ φωτίσας, δι' ὧν ἐδίδαξε· τοὺς δέ, καταβάς εἰς Ἀθῆναι, κάκει περιαστράψας καὶ τοὺς ἀξίους τῶν δεσμῶν ἀπαλλάξας· τὸν μὲν οὖν καθήμενον λαὸν ἐν σκότει, ἀποδώσεις ἐπὶ τῶν ἀποικομένων· ἐπὶ δὲ τῶν περιόντων, τοὺς καθημένους ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου· χώρα γὰρ θανάτου, οὗτός ἐστιν ὁ βίος· ἀλλ' ὁ αὐτός ἐστι καὶ σκιά θανάτου· ζῶντες γὰρ ὄδε, τὴν τοῦ θανάτου σκιάν οἴονεϊ καὶ μορφήν περιφέρομεν· χωροῦντες μεταμικρὸν πρὸς τὸν ἀληθῆ θάνατον· «ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, μετανοεῖτε· ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» τὸ ἀπὸ τότε, ὅτι μετὰ τὴν σιγὴν φησὶ Ἰωάννου καὶ τὰ τούτου δεσμά, ὁ σωτὴρ ἑαυτοῦ γέγονε κῆρυξ· ἕως μὲν γὰρ κηρύττειν ἔδει τὸν Ἰωάννην, σιγῶν ἐτύγχανεν ὁ σωτὴρ· ὅτε δὲ τοῦτον φανεροῦν ἑαυτὸν προσῆκεν, ὁ πρὶν τότε σεσίγηκε κῆρυξ· πῶς δὲ ταῦτα φαίνονται κηρύττοντες ἀμφοτέροι· καὶ ὁ Ἰωάννης γὰρ, μετανοεῖτε ἔλεγε· καὶ ὅτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διότι //(f.106^r) ταῦτὸν ἦν ἀμφο-

17. Ἰωάν. 8,12.

τέροις τὸ κηρυττόμενον· τὸν Χριστὸν γὰρ ἐκήρυττεν Ἰωάννης, ὃς ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἑαυτὸν δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἐκήρυττε φανερῶν· καὶ ὁ μὲν, τὴν ἐγγίζουσαν ἔλευσιν ἐσήμαινε τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς, ὅτι ἤγγικε τὸ σημαινόμενον· ἤγουν αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ κατήγγελλε· τὸ γὰρ ἤγγικε, λέγεται μὲν, καὶ ἐπὶ τοῦ μήπω μὲν ἐπιστάντος μετ' ὀλίγον δὲ ἐπιδημήσοντος, λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἤδη, καὶ μηκέτι ἐλπίζομένου· οἶον ἡ ναῦς, καὶ ἤγγικε φαμέν, εἰ μέλλοι τῇ γῆ μεταμικρὸν προσορμίζεσθαι, καὶ εἰ προσδεθείη τῇ γῆ μὴ δὲ βραχὺ τι διύσταμένη, πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἐνίοτε χρώμεθα τῇ φωνῇ· ὁ μὲν, οὖν, τὴν μεταμικρὸν ἐπιδημίαν διὰ τοῦ ἤγγικεν ἐδήλου· ὁ δὲ σωτὴρ, τὴν ἐπιστᾶσαν ἤδη διὰ τοῦ αὐτοῦ. Ἐπει δὲ καὶ διὰ τὴν Ἰουδαίων ἄνοιαν, οὐ φανερῶς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀπεκάλυπτεν, εἰκότως ἐν προοιμίαις, τῇ τὸ μέσον σημαινούσῃ κέχρηται λέξει· ἄλλως τε καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, πολύσημόν ἐστι· σημαίνει γὰρ αὐτὸν τὸν Χριστὸν· καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν· καὶ τὴν δευτέραν· καὶ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀγαθὰ· καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν θεαρέστως καὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ καινοῦ νόμου· μήποτε οὖν ὁ μὲν Ἰωάννης περὶ τῆς πρώτης ἐβόα τό, ἤγγικε· περὶ δὲ τῆς δευτέρας ὁ Χριστὸς τὴν ἀρχὴν κατεβάλλετο τοῦ κηρύγματος, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον καὶ περὶ ταύτης ὅτι ἤγγικε μηνῶν· ἐν τισὶ δὲ τῶν βιβλίων, καὶ τὸ μετανοεῖτε καὶ τό, γάρ, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα προσκείμενα· ἀλλ' //(f.106^v) ἐπὶ τῶν ῥημάτων ἐκείνων μόνων, οἷς ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τοῦ οἰκείου χρεῖται κηρύγματος· καὶ οὐ πόρρω τοῦτο τῶν ἀκολούθων· ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης, μετανοίας ἐκήρυττε βάπτισμα· κάντεῦθεν ἐκεῖ σφῆζει τὸ ἀκόλουθον ἢ μετανοεῖτε φωνή, πρὸς τὸ προκείμενον τῷ βαπτιστῇ· ὁ δὲ Χριστὸς, ἀφέσεως ἁμαρτιῶν ἔχορῆγει βάπτισμα, καὶ οὐ πάνυ διὰ τοῦτο τῶν ἀναγκαίων, ἐκεῖνο κάνταῦθα προσκεῖσθαι τὸ ῥῆμα· ἀλλ' ἡ τῶν οὐρανῶν ἀδελφοὶ βασιλεία, οὐ τότε μὲν παρεῖναι ἐγγὺς ἐκηρύττετο· νῦν δὲ μακρυνθῆναι συμβέβηκεν· οἷαν γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ αὐτῆς σημασιῶν ἐννοήσεις, νῦν μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν ἤγγικεν, ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων· ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἤγγικεν ἴσως ἤκουον· ὡς μήπω ταύτην ὑποδεξάμενοι· ἡμεῖς δὲ ὑπεδεξάμεθα· καὶ αὐτῇ συνηνώμεθα καὶ συνακεκράθημεν· διὸ καὶ περὶ ἡμῶν ὁ σωτὴρ ἔφησεν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν¹⁸· οὐ γὰρ χρόνου δεῖται καὶ τόπου, ἴν' ἐγγὺς ἡμῶν ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία γένηται· ἀλλὰ σώματος ἀμολύντου· καρδίας καθαρᾶς· οἴκου τοῦ τῆς ψυχῆς ἀρῆυπώτου· «Χριστοῦ γὰρ οἶκος ἐσμέν ἡμεῖς, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον¹⁹, ἕάνπερ τὴν παρῆρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος, μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν»· ἐξότου γὰρ τῶν εὐσεβῶν ἕκαστος, τοῦ θεοῦ κατηξίωται λουτροῦ, ἐξ' ἐκείνου τὸν Χριστὸν ὅλον ἐνδεδύται τὸν τῶν οὐρανῶν βασιλέα· ὅσοι γὰρ φησιν εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε²⁰ ἔχομεν τοίνυν //(f.107^r) ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, τὴν

18. Λουκ. 17,21.

19. Ἐβρ. 3,6.

20. Γαλ. 3,27.

τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· εἰ δὲ τοῖς πάλαι τότε ἀνθρώποις διὰ τὴν ταύτης ὑποδοχὴν μετάνοια κατηγγέλλετο, ἡμῖν τοῖς ἔνδον αὐτὴν ἐλέω Θεοῦ κατασχοῦσι, τί ποιεῖν ὀφείλεται, πρὸς φυλακὴν τε τοῦ δώρου καὶ δόξαν τοῦ εὐεργέτου· οὐδὲν ἄλλο πάντως, ἢ ὅσα πρὸς κάθαρσιν φέρει καὶ ἀγιασμόν καὶ τὸ κατάλληλον τῆς φωτεινῆς δωρεᾶς· ἐκείνοις μὲν γὰρ τοῖς τῷ χρόνῳ προκατειληφόσιν ἡμᾶς, ἀπόθεσις μόνον ἀπητεῖτο τῶν φαύλων ἔργων· τοῦτο γὰρ ἢ μετάνοια βούλεται· καὶ μετὰ τοῦτο, πρὸς κοινωνίαν ἐκαλοῦντο τῆς χάριτος· ἡμῖν δὲ τοῖς δεξαμένοις τὴν χάριν, εὐγνωμοσύνη τὸ ὀφειλόμενον· εὐγνωμοσύνη δὲ ἐστὶν ἀληθής, τὸ πράττειν οἷς ὁ τῆς δωρεᾶς χαίρει δοτῆρ·

Καθάπερ γὰρ τις τῶν εὐτελῶν παρὰ βασιλεῖ καλούμενος καὶ ἀπερριμένων, ἵνα μὲν τῆς ἐγγύτητος αὐτοῦ τύχη, τὸ πρὶν ἀποθέσθαι σαπρὸν ἱμάτιον ἐπιτάττεται, καὶ βασιλικὴν ἄλλην στολὴν περιβαλέσθαι, ἵνα δὲ καὶ τὴν περιβολὴν φυλάξῃ, καὶ τῆς εὐμενείας οἰκειότερον ἀπολαύσῃ, ἔργων τῷ κληθέντι χρεῖα, οἷς ὁ καλῶν ἐφήδεται βασιλεύς, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὑπὲρ μὲν τοῦ τυχεῖν τοῦ καινοῦ τούτου δώρου, μετάνοια τὸ ζητούμενον· ἀπόθεσις δηλαδὴ πράξεων πονηρῶν, καὶ οἷας ὁ παλαιὸς ἦν ἀνθρώπος περιβεβλημένος· φυλακῆς δὲ ἕνεκεν τοῦ δοθέντος καὶ τῆς πρὸς τὸν εὐεργέτην οἰκειώσεως, πολλῆς ἡμῖν νήψεως δεῖ καὶ ἀγαθοεργίας, ἃ δῆπου Θεῷ τῷ //(f.107^v) τῶν ἀπάντων βασιλεῖ προσφιλεῖ· τοῦτο τοίνυν τὸ δῶρον, τὴν τῶν οὐρανῶν φημι βασιλείαν, ἡμῖν ἐχαρίσατο καὶ οὐκ ἄλλοις ὁ κοινὸς δεσπότης· ὡς γὰρ λίθων ὄντων πολλῶν, οὐχ ἅπασιν τὸ πῦρ ἐγκείται, μόνῃ δὲ ἐγκατέσπαρται τῇ πυρίτιδι, οὕτω πολλῶν ὄντων ἡμῖν ὁμοφυῶν, οὐχ ἅπαντες τῆς φωτεινῆς ἠξιώθησαν χάριτος, ἀλλ' ἡμῖν ἐλέω χρησάμενος, τὴν τοσαύτην ὁ πανοικτίρμων κατέθετο δωρεάν· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν λίθων, οὐ παρὰ τὴν ἰδίαν γέγονε θέλησιν, ἢ τῆς δε μετασχεῖν ἢ τῆς δε τῆς ιδιότητος· ἀθέλητοι γὰρ οὗτοι καὶ ἀναίσθητοι· τῆς τοῦ ποιητοῦ δὲ μόνον μεγαλειότητος, ἢ παρ' ἐκείνοις ποικίλη καὶ διάφορος ιδιότης· ἡμῖν δὲ ἐπεὶ περ κεχάρισται τὸ νοεῖν, ἐκκέχυται μὲν ἐφ' ἅπασιν ἢ τοῦ δώρου φαιδρότης· εἰλήφαμεν δέ, ὅστις καὶ παρ' ἑαυτῶν τὴν πρὸς τὸ λαβεῖν συνεισηνέγκαμεν θέλησιν· ὅσον οὖν τὸ τῆς χάριτος κατιδόντες λαμπρὸν τὴν αὐτῆς ἐφιλῆσαμεν κτῆσιν, τοσοῦτο μετὰ τὸ λαβεῖν, ὑπὲρ τοῦ φυλάττειν τὸ δῶρον ὀφείλομεν· ἐπειδὴ καὶ μεῖζω δίκην, οἱ τὴν εὐεργεσίαν ἀπολωλεκότες ὑφέξουσι, τῶν μὴ δ' ὀτιοῦν αὐτῆς μετασχόντων.

Ἦν δὲ ἀκούεις χάριν ἀγαπητὴ καὶ οὐρανῶν βασιλείαν, αὕτη ἐστὶ, τὸ μέγα ἡμῖν ἐκ τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος προσγιγνώμενον φῶς· ἐκ τυφλῶν γὰρ εἰς βλέποντας, ἐξ ἐκείνου μεταποιοῦμεθα· σκοπεῖν τοιγαροῦν χρὴ, μὴ τὸ τηλικούτον ζημιωθῶμεν φῶς· καὶ μὴ μοι λέγε, ὡς εἰ καὶ //(f.108^r) ἀμαρτάνω καὶ ῥύποις καταχώννυμαι, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα περιφέρω, καὶ παρὰ τοῦτο, οὐ τετύφλωμαι· οὐχ ἱκανὸν τοῦτο τὸ ῥῆμα πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς μετουσίαν ἐκείνου, ἕως ἂν τις, τῇ τῶν σφαλμάτων ὁμίχλῃ τοὺς νοητοὺς ὀφθαλμοὺς συγκαλύψῃ· καὶ γὰρ ὁ ἥλιος λάμπει μὲν καὶ ἐπὶ τῶν τυφλῶν· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἐκείνοι

βλέποντες· οἶα γὰρ τις ἥλιος ἄλλος, πολλῶ τοῦ ὄρωμένου φωτεινότερος, τὸ θεῖον ἡμῖν ἐπέλαμψε φῶς· καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐπικειμένην ἀχλὺν τοῖς ἔνδον ὄμμασιν ἀπεξέσαμεν, ἱκανοὶ γεγόναμεν τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὄραν ἀκτίνα· ἐπειδὴ οὖν τὴν ὄσιν ἐκείνην φαυλοτήτων ῥύπῳ σκοτώσωμεν, μένει μὲν αἰεὶ λάμπων τὸ φῶς· ἡμεῖς δὲ παραπαίομεν, μὴ τὴν ἀκτίνα ὄρωντες· καὶ οὕτως ἔχομεν πρὸς αὐτὴν, ὡς εἰ μηδαμῆ φωτίζουσα παρῆν· καὶ καθάπερ σφραγιδος ἐπὶ ζῶου ἢ τινος ὕλης ἐτέρας, ἐντεθείσης βασιλικῆς, δι' ἣν καὶ κλέπταις ἀνάλωτος ἢ ταύτην φέρουσα ὕλη, εἴ τις βορβόρῳ τὴν σφραγιδα συγκρύψας, ἀλώσιμον τῷ βουλομένῳ τὸ φέρον ἐκείνην παρασκευάσει, ἀνεξάλειπτος μὲν ἐστὶν ἡ σφραγίς, τὸ δὲ σφραγισθὲν διὰ τὸν βόρβορον εἰς αἰχμαλώτους ἐτέλεσε, τὸν ἴσον τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν· ὁπότεν τὸ ἐνησημανθὲν ἡμῖν ἱερὸν ἐκτύπωμα παρὰ τοῦ θεοῦ λουτροῦ, ῥύποις συγχώσωμεν, ἄσειστος μὲν ἐστὶν ἡ σφραγίς ἐκείνη· διὰ δὲ τὸ ἁμαρτητικὸν κάλυμμα, ὁ κοινὸς ἡμᾶς ἀφαρπάζει ληστής· // (f.108^v) καὶ εἰς αἰχμαλώτους τίθησιν ἑαυτοῦ· οὐδὲν οὖν ἡμῖν ὄφελος ὅτι βεβαπίσμεθα, ὑπὸ χεῖρα τοῦ διαβόλου γινομένοις διὰ τὸν βόρβορον· ἐπεὶ δὲ σὺν πολλοῖς τοῖς προσρήμασιν ἄλλοις, καὶ φῶς ἢ χάρις αὕτη προσαγορεύεται, σκεπτέον, ὡς ἐν εἰκόνας λόγῳ, ταῦτα καὶ ἐπὶ τούτου φυλάττεσθαι, ὅσα καὶ τὸ αἰσθητὸν σβέννυσι φῶς· ἐκεῖνο τοίνυν καὶ τῆς πηγαζούσης αἰτίας μενούσης ἐνίστε, ἡ πνεύσας ὑπὲρ μέτρον ἀῆρ διέλυσεν, ἡ κόνεως ἐπιχεθεῖσα πληθὺς ἔσβεσεν, ἡ συρφετὸς οἴασου ἐπιτεθείς ὕλης ἀπέκρυψε· καὶ σὺ οὖν, εἰ μὲν κατὰ μοναχοὺς εἶ, φεῦγε βοῆν ἄμετρον· καὶ φιλονεικίας ἀντιπνοίας ῥημάτων, γαλήνην δ' ἄγε καθ' ἡσυχίαν· ἐκεῖνα γάρ, ὁ παρὰ τὸ μέτρον ἀῆρ ἐπὶ σοῦ, ἵνα τὸ δοθὲν σοι φῶς ἄσβεστον διατηρήσης· οὐ τὸ κοινὸν τοῦτο λέγω μόνον τὸ τοῦ θεοῦ λουτροῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς τετηρηκόσι χαρίζεται τοῦτο τὸ ἱερὸν ἐπάγγελμα· φυλάττου πρὸς τούτοις, καὶ τὸν ἐκ βρωμάτων κόρον· καὶ κτήσιν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν· ταῦτα γάρ σοι καὶ κόνις καὶ συρφετός, ἃ τὸ κατὰ σὲ σβέννυσι φῶς· εἰ δὲ τῶ τῶν κοσμικῶν περιγράφῃ κύκλῳ, μήτε μέγα κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα φυσᾶς, μήτε βοῆς ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν τὸ δικαστήριον ἐμπιπλᾶς, μήτε κατὰ τῆς ἀληθείας, ὡς ἄλλον ἀντιπνεύσης ἀέρα ποτέ, τὸ ψεῦδος· ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἀδικημάτων φόρτον, καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ καταφαγεῖν τὰ ἀλλότρια μανίαν, καὶ τὴν ἐκ φαύλων ἡδονῶν // (f.109^r) σωρείαν, ὡς ἰοβόλον ἢ δηλητήριον μίσει· ἐκ τούτων γάρ, τὸ παρὰ σοὶ μέγα καλύπτεται φῶς· καὶ ὁ τοῦτο ζημιωθεὶς ἐνταῦθα, σκοτεινὸς φεῦ, τῷ σκότῳ προσρίπτεται τῷ αἰωνίῳ· ἴν' οὖν τοῦτό τε τηρήσωμεν τὸ φῶς, καὶ τοῦ μέλλοντος οὐκ ἀμοιρήσωμεν, ἀποθώμεθα μὲν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδυσώμεθα δὲ τὰ ὄπλα τοῦ φωτός·²¹ ὡσάν καὶ τῆς μενούσης ἄλλης ἀπολαύσωμεν τῶν οὐρανῶν βασιλείας· ἧς τυχεῖν ἅπαντες ἀξιοθείημεν, χάριτι τῆς τριφώτου καὶ παντοδυνάμου Τριάδος· ἢ πρέπει δόξα, κράτος· τιμὴ καὶ προσκόνησις· νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

21. Πρβλ. Ρωμ. 13,12.